

ቃለ-መጠይቅ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ

ኣብ ዝሓለፈ ኣዋርሕ፡ ታሪኻዊ ሰምምዕ ኤርትራን ኢትዮጵያን ተኸትሉ ብዙሕን ቅልጡፍን ፍጻመታት ክንዕዘብ ጸኒሕና ኣለና። ናብ'ዚ ዝቐንጠ ቃለ-መጠይቅ ምስ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ ቀዳማይ ክፋሉ እነሆ፡-

ክቡር ፕረዚደንት፡ ህዝቢታት ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ንፍትሕን ሓርነትን - ከቢድ መስዋእቲ ዘኸተለ ናይ መዋእላት ቃልሲ ኣካይዶም እዮም። ኣብ ዝሓለፈ ወርሒ ሰነ ድሕሪ 16 ዓመት ብይን ኮሚሽን ዶብ፡ ሓድሽ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ሰምምዕ ኣልጀርሶ ንዝተመርኮሰ ሕጋዊ ውሳኔ ከተግብሮ ቅሩብቱ ኣረጋጊጹ። በዚ ድማ ዝምድና ኤርትራን ኢትዮጵያን ናብ ንቡር ንምግባር፡ ብክልቲኡ መንግስታት ተባቦ ሰጉምትታት ይውሰድ ኣሎ። ፖለቲካዊ ድሕረ-ባይታ ናይ'ዚ ክስተት'ዚ እንታይ እዩ?

ናይ ዶብ ሸግር፡ ናይ ኮሚሽን ውሳኔ . . . ዝበሃል ገጂፍ ኣርእሰቲ ኣይኮነን። ንሱ ስለዝተኣወጀ ሓድሽ ክስተት መጺኡ ክትብል ከለኻ፡ ካብ መቓኑ ተውጽኦ ኣለኻ። ምክንያቱ፡ ናይ ዶብ ሸግር ስለምንታይ? ስለምንታይከ ውሳኔ ናይ ቤት-ፍርዲ ተቐባልነት ከይረኽበ ጸኒሑ? እንታይ እዩ ሕጂ ፍሉይ ዝገብሮ? ኢልካ ናብታ ጉዳይ እቲኣ ንብይና ከተተኩር እንተ ጀሚርካ፡ ነቲ መቓን (context) ኣይትሕዞን ኣሎኻ። ሕጂ፡ ጉዳይ ዶብ ንምድቕቓስ ዝተዋህበ ውሳኔ ተቐባልነት ስለዝረኽቡ፡ ብወገን ኢትዮጵያ ሓድሽ ክስተት መጺኡ ማለት - ነቲ ፍጻመ ንዝዘኣ-ርእሱ፡ ነቲ መድረኽ፡ ነቲ ኣቲናዮ ዘለና መዋእል ብግቡእ ክትርድኦ ኣጸጋሚ እዩ። ናይ ዶብ ሸግር ካብ ዝጀምር መዋእል እዩ ገይሩ። ኣብዚ ናይ መወዳእታ ሳልሳይ መዋእል፡ ኣብ ዋሽንግቶን ብተኸታታሊ ምስ ዝመጹ ሰለሰተ ምምሕዳራት ዝተኸተልዎ ሚላ - ንድሕሪት ተመሊሲና ክንርእዮ ከለና፡ ንተጸብኦ ኣብ ውሽጢ ናይ ተጸብኦ መቓን (context) ክትርእዮ ክትክእል ኣለካ።

ናይ ሓንሽ ሸግር ስለምንታይ መጸኡ? ስለምንታይ ኤርትራ ኣብ ከምኡ ዝኣመሰለ ናይ ዶብ ጸገማት ከምእትኣቱ ተገይሩ? እንተተባሂሉ፡ ሃንደበት ዝመጸ ነገር ኣይኮነን። ነቲ ድሕሪ ምውዳእ ዝሓልኡ ኩናት ኣብ ዋሽንግተን ብቐንዱ ድማ ኣብ ምዕራብ ብገፊሕ ዝተቐልቀለ ፍልስፍና ወይ ኣተሓሳስባ ናይ ሓድሽ ዓለማዊ ስርዓት ዝበሃል፡ ብመገዲ መልሕቓት ጌርካ ኣጀንዳታትካ ኣብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ከተተግብር፡ ንዘይርዕሙ ክትቀጽዕ፡ ክትጸቅጥ፡ ኩርናዕ ከተትሕዝ ዝዓይነቱ ፖለቲካ መጸኡ። ናይ ሓንሽ ሸግር ሃንደበት ኣይኮነን መጸኡ። ከመይ ጌርካ ንኤርትራ ኣብ መንቀራቕብ ኣእትኹ፡ ቀጻሊ ጸቕጢ እናፈጠርካ ኣብቲ ንሳቶም ዝደለይዎ ኣጀንዳ ንምእታው ዝመጸ እዩ። ተመሊስና እንተደኣ ርኢናዮ፡ የመን ናይ ዶብ ሸግር እንተነይሩዎ ኣብቲ እዋን'ቲ፡ ከምዚ ሕጂ ዘለዎ ዘይኮነ፡ ስለምንታይ ምስቶም ቅድሚኡ ዝበሩ ስርዓታት ዘየልዓሎ? ናይ ባሕሪ ዶብ ወይ ኣብ ባሕሪ ዘለካ ግዝኣት ንምፍላጥ ዘድሊ እንተደኣ ነይሩ፡ ስለምንታይ ድሕሪ ናጽነት፡ ልኡላውነት ኤርትራ ድሕሪ ምርግጋጽ ስለምንታይ መጸኡ? ልኡላውነት ኤርትራ ድሕሪ 50 ዓመታት ቃልሲ ምስ ተረጋገጸ፡ ነቲ መጸኡ ዝተባህለ ሓድሽ ዓለማዊ ስርዓት ኣይተዋሕጠሉን።

ሰለ'ዚ፡ ኣብ ውሽጢ እቲ ሓድሽ ዝተኸሰተ ናይ እንኮ ቀጽራዊ ስርዓት፡ ነቲ ዘባዊ ስትራተጂ ኣብ ምትግባር ኤርትራ ከም ቀዳማይ ዕንቅፋት ክትጥመት ጀሚራ። ኣብቶም ክልተ ዝሓለፉ መዋእላት እንተርኢናዮ፡ ኣብ ኩሎም እቶም ስትራተጂታት ጉዳይ ኤርትራ ዓቢ ጸገም፡ ዓቢ ጭንቀት እዩ ዝፈጥረሎም ነይሩ። ከም ጂኦግራፍ፡ ከም ህዝቢ ንእሽቶ ክመሰል ይኸእል'ዩ። ብብዙሕ መለክዒታት ክርኣ ከሎ ግን፡ ነቲ ኣብዚ ከባቢ ዝተነድፈ ወይ ዝተቐየሰ ስትራተጂ ሓደ ዓቢ ብድሆ እዩ ነይሩ። ሕጂ፡ ድሕሪ ሕጂ እንርእዮ'ውን ናብኡ ገጹ ክኸይድ እዩ። ክውዳእ ኣይተደልየን።

እቲ ዘገርም ነገር፡ ሰብ'ውን ምናልባት ዘየስተብሃለሉ፡ ጉዳይ ሓንሽ መጀመርያ ኩናት ተካይዱሉ፤ ድሕሪኡ ናብ ፍርዲ ኣምሪሑ። ኣብ ቤት ፍርዲ ከኣ ውሳኔ ተዋሂቡ። እቲ ውሳኔ ግን ፍትሓዊ ኣይነበረን። እቲ መጻሕፍቲ፡ እቲ ወረቓቕቲ ገንጺልካ እንድሕር ርኢኻዮ፡ ብዓሎቕ ዝተወሰነ እዩ ነይሩ። እቲ ዘገርም ግን፡ እቲ ሸግር ቀጻሊ ክኸውን ምእንቲ፡ ንኤርትራ ከኣ ጅሆ ናይ ቀጻሊ ቅልውላዋት ጌርካ ንምሓዝ ተባሂሉ፡ እታ ደሴት ንየመን ተዋሂባ። ኣብ መወዳእታ ግን፡ ኤርትራ ኣብ ኣህጉራዊ ወይ ሃገራዊ ማያት ናይ የመን ክትኣቱ የፍቅድ። ብኸመይ መገዲ ናይ ሓደ ሃገር ልኡላውነት ብናይ ካልእ ሃገር ልኡላውነት ክድፈር ይከኣል? መሰል ወይ ዕድል ተዋሂቡና ክንብል ንኸእል ኢና - ግን እቲ መልእኽቲ እንታይ እዩ ነይሩ? እዚ ሸግር'ዚ ደቂሱ ተባሂሉ ከይዕጸ ምእንቲ፡ ድሕሪኡ ብቐጻሊ ዝመጹ ሸግራት እውን ክህልዉ መታን፡ ኣብ መወዳእታ ከኣ ኤርትራን ህዝባን ጅሆ ናይ መወዳእታ ዘይብሎም ቅልውላዋት ጌርካ ንምሓዝ እዩ።

ድሕሪኡ ናይ ባድመ ሸግር መጸኡ። ናይ ባድመ ሸግር ምህዞ ወይ ፈጠራ እዩ። ናይ ባድመ ዝበሃል ዶባዊ ሸግር ነይሩ'ኳ እንተተባህለ፡ ብዝኾነ ይኹን መንገዲ ኣብ

መግዛእታዊ ደባት ይኹን አብ መግዛእታዊ ውዕላት ብዘጠራጥር መንገዲ ናይ ዶብ ሸግር ነይሩ ክበሃል ኣይከኣልን። ምናልባት ድሕሪ ናይ ሓንሽ ተመኩሮ፣ ናይ ዶብ ሸግር ብዘተፈላለዩ መገዲታት ክፍታሕ ይከኣል ነይሩ'ዩ። ወይ ብክልተኣዊ ምርድዳእ ፍታሕ ክግበረሉ ይከኣል ነይሩ። ግን ክልተኣዊ ምርድዳእ ዘይሩ ዘይሩ ናብ መግዛእታዊ ውዕላትን መግዛእታዊ ደባትን እዩ ዝመጽእ። ምክንያቱ፣ ሃገራት አብ መወዳእታ፣ ብውዕላት ናይ መግዛእቲ፣ መግዛእቲ ብዘክሰሉ ዶብ እየን ቆይመን። ዘከራክር ምክንያት ኣይነበርን። ብወገንና ዝተገብረ ፈተነ - ሃዲእካ ክፍታሕ ይከኣል እዩ ዝብል'ዩ ዝነበረ። በዚ እንተዘይሰለጠ፣ ብሸምግልና ክፍታሕ ይከኣል እዩ እውን ኢልና።

እቲ ዘገርም ነገር፣ ሸዑ አብ ሸምግልና ዝኣተወት ኣመሪካ እያ ነይራ። ማድሊን ኣልብራይት እያ ነይራ ናይ ወጻኢ ጉዳይ። ልኡኻ ከኣ ሰዲዳ ነቲ ጉዳይ ከተደጃቐሱ። ብወገንና እውን ቀጻሊ ጸውዒት ተገይሩሉ - እቲ ጉዳይ ክድቅስ ምእንቲ፣ እቲ ሸምግልና ዋላ እቲ መጽናዕቲ ክካየድ። ግን ክፍታሕ ኣይተደልየን። ናብ ኣጋድጉ ከይዱ ኣብኡ ተባሪዑ - ጉዳይ ካልእ ዳይመንሽን ሒዙ ናብ ኩናት ኣምሪሐ። ንክልተ ዓመታት ዝኣክል ኩናት ተኻይዱ። አብ መወዳእታ ውሳኔ ተዋሂቡ። እቲ ውሳኔ ብብዙሕ መገዲታት ክረኣ ይከኣል'ዩ። አብ መወዳእታ ግን መዕለቢ ነይሩ ኢልና ክንዛረብ ንክእል። ስለምንታይ ተቐባልነት ኣይረኽበን ድማ - ብናይ ወያነ ሰርዓት ኣይኮነን ተቐባልነት ዘይረኽቡ፣ ዋላ ቡቶም ንዓኡ ነቲ ሸግር ዘበገሰዎን ከም ጅሆ መትሓዚ ክጥቀሙሉ ዝደለዩን ክድቅስ ስለዘይተደልዩ፣ ብምትብባዕ ናይ ሸዑ ዝነበሩ ናይ ዋሽንግቶን ምምሕዳራት፣ እቲ ጉዳይ ከምዘይድቅስ ኮይኑ። ተነጺጉ ማለት'ዩ። እዚ ናይ ትማሊ፣ መንግስቲ ኢትዮጵያ ነቲ ውሳኔ ኣይተቐበሉን ተቐቢሉዎ'ባ ዘይኮነ እቲ ሕቶ፣ ካልኣት ዞባዊ ምናልባት ብክልተ ደረጃ አብ ውሽጢ ኢትዮጵያ እውን ዝመጸ ምዕባሊታት ዘምጽኦ ጉዳይ እዩ። ስለ'ዚ ጠንቁ፣ ቀጻሊ ጅሆነት ናይ ኤርትራ ንምርግጋጽ ተባሂሉ ዝተግንቀጸ ጉዳይ እዩ ነይሩ። አብ መወዳእታ ግን፣ ናይ ህዝቢ ኤርትራ መኻተ፣ ተቃውሞ፣ ጽንግት መትሓዚ ኣይተገብረሉን።

ኣልግብ ኣቢሉ ናይ ጅቡቲ ጉዳይ መጺኡ። አብ'ዚ እምበኣር፣ ስለምንታይ እዩ ናይ ደባት ሸግር ክሳብ ክንድ'ዚ ፍሉይነት ረኺቡ? እንታይ እዩ'ቲ ብድሕሪኡ ዝደፍኦ ዝነበረ? ንዝብል - ተመሊሶና ነቶም ፍጻመታት ብግቡእ ከነንብቦም ክንክእል ኣለና። ትርጉሞም ክንፈልጦም ኣለና። ንድሕሪ ሕጂ እውን ክልተኣዊ ይኹን ዞባዊ ዝምድናታት ክመዓራረ እንተደኣ ኮይኑ፣ እንታይ እዩም እቶም ነዚ ኩሉ ክሓላልኹ ዝጸንሑ ጠንቂታት? ኢልና ክንርእዮም ክንክእል ኣለና። ካብ ምስ የመን ዝነበረ ናይ ዶብ ሸግር ናብ ናይ ባድመ ሸግር፣ ድሕሪኡ ናብ ናይ ጅቡቲ ሸግር። አብ መወዳእታ ናብ እገዳ መጺኡ። እቲ እገዳ ምናልባሽ ናይ መወዳእታ ፈተነ እዩ ነይሩ ክበሃል ይከኣል። ንዝሕር-ርእሱ ብምህዞ እዩ መጺኡ። ኤርትራ ንሸባብ ናይ ሶማል ትድግፍ እያ፣ አብዚ ከባቢ ከኣ ዘራጊት ሰላም፣ ዘራጊት ርግኣት ኮይና ኣላ

ተባሂሉ፡፡ ኣብ 2009 ኣብ ከምዚ ዘለናዮ ናይ መወዳእታ ዓመት እዩ እቲ ውሳኔ ብዓሎቕ ሓሊፉ። እንታይ መርትዖታት፡ እንታይ ሕጋውነት ነይርዎ? እንድሕር ኢልና፡ ሓደ አጀንዳ እዩ። ንሱ ድማ፡ ኣብ መወዳእታ ኤርትራ ከመይ ጌርካ ኣፕርኒዕካ፡ ጸቕጥታት ፈጠርካ፡ ጅሆ ሒዘካ ንገባቲ ናይ ዕብላላ አጀንዳ ዕንቅፋት ትኣሊ - ትዕብልል እዩ። ናይ'ዚ ከኣ ዞባዊ ኣገልጋሊ ስርዓት ወያነ እዩ ነይሩ።

ስርዓት ወያነ፡ ምናልባት ከም ኣብ ሳልሳይ መዋእል ዝመጸ ኣገልጋሊ ናይ ግዳም አጀንዳ፡ ብውክልና ንኤርትራ ንምርጋጽን ንምጭቋንን ዝመጸ ስርዓት እዩ ነይሩ። እዚ ምናልባት ነዊሕ ዘረባ ዘድልዮ ጉዳይ እዩ። ብጥቕሉሉ ክረኣ ከሎ ግን፡ እዚ ትማሊ ኣብ ኢትዮጵያ ዝመጸ ምዕባሊ፡ ከም ውጽኢት ናይ'ዚ ሳልሳይ መዋእል እንብሎ _ ድሕሪ ናጽነት ወይ ድሕሪ መወዳእታ ናይ ዝሒል ኩናት ዝተፈጥረ ዞባዊ ቅልውላዋት ናቱ መኸተምታ እዩ ኢልና ክንዛረብ ንክእል ኢና። ቀጻልነት ናይ ወያነ ስርዓት ካብ ዓቕሙ ንላዕሊ ተመጢጡ እዩ ነይሩ። ብፍላይ ኣብዚ ዝሓለፈ 5-6-7 ዓመታት እንተርኢናዮ፡ ብጽዑቕ ክንክን እዩ ክኸይድ ጸኢሑ። እቲ ብናይ ደገ ምምእዛዝ ዝተፈጥረ ፖለቲካዊ፡ ቁጠባዊ፡ ጸጥታዊ ኩነታት ናይ ኢትዮጵያ፡ ጠቕሊሉ ኣብቂዑ እዩ ነይሩ። መኸተምታ ከይግበረሉ ግን፡ ብዝተፈላለዩ ድጎማታት ናይ ደገ ኣብ ጽዑቕ ክንክን ጸኢሑ ክንብል ንክእል። እቲ ናይ መወዳእታ ምልክት እንተደኣ ኣሰተባሂልናሉ፡ ብሰልጣን ምግዳፍ ናይ ቀዳማይ ሚኒስትር ሃይለማርያም ደሳለኝ ክንርእዮ ንክእል እና። ንሱ ሓደ መልእኽቲ እዩ ነይሩ። ናይ ወያነ ጸወታ፡ ናይ ኣሸቀልቲ ወያነ ጸወታ ኣብዚ ከባቢ ኣብቂዑ እዩ ክበሃል ከሎ፡ መግለጺ ናይ'ቲ ዝነበረ ምዕባሊታት እዩ። ስለ'ዚ፡ እቲ ብመገዲ ኢትዮጵያ ከም መልሕቕ (ኣንከር) ኣብዚ ከባቢ ንአጀንዳ ናይቲ ሓድሽ እንኮ ቀጽራዊ ስርዓት ናይ ዓለም ከገልግል ተባሂሉ ድሕሪ ናጽነት ዝተፈጥረ፡ ዳርጋ 30 ዓመታት እዩ ገይሩ - ኣብቂዑ። ህዝቢ ኢትዮጵያ ጽቡቕ ኣጋጣሚ ምስዚ ሓድሽ መንግስቲ ጉዳዩ ኣብቂዑ፤ ዓጽዩ። ብወገን ኤርትራ እውን ሓድሽ ነገር ኣይነበረን - ምክንያቱ ኣብቂዑ፤ ተወዲኡ እዩ። ገይም ኦቨር (game over)። እቲ ናይ ጽዑቕ ክንክን እዩ። እቲ ናይ መወዳእታ ጸዕራዎት ዝነበረሉ ግዜ፡ ካብ ግቡእ ንላዕሊ እዩ ተመጢጡ። እናተዳኸመ ንኣስታት 10 ዓመታት ዝኣክል ከይዱ። ሕጂ ንሕና ነቲ ሓድሽ ክሰተት ብምንታይ ኢና ንርእዮ - ናይ ቤት ፍርዲ ውሳኔ፡ ምቕባል ሓደ ምልክት ጥራይ እዩ። ንሱ ዘምጽኦ ነገር ኣይኮነን። ብምቕባልን ዘይምቕባልን ኣይኮነን እቲ ቅልውላው ወይ እቲ ግጭት ዝቕጽል ነይሩ። ንሱ፡ ሓደ ካብቶም ናይ ተጻብኦ መሳርሒታት ዝነበሩ መደናጎዩ፡ ነቲ አጀንዳ መሳርሒ ተባሂሎም ዝነበሩ ጉዳያት እዩ። ናይ ሓደ መዋእል ምብቃዕ፡ ወይ ድማ ግዚኡ ናይ ምእካል ጉዳይ እዩ። እዚ ሕጂ ዘለናዮ መድረኽ፡ ናይ ሓድሽ መዋእል (new era) መሰጋገሪ እዩ።

ስለ'ዚ፡ እቲ ካብ 1990 ወይ 1991 ጀሚሩ ክሳብ እዚ ሕጂ ዘለናዮ እዩን ዝተሓልፈ ሳልሳይ መዋእል ዝበሃል ኣብቂዑ እዩ ክንብል ንክእል። ሕጂ ኣብ

ቅድመና ቀሪና መገዳ አሎ። እዚ ቀሪና መገዳ እዚ ናብ ሓድሽ መዋእል ወይ ናብ ሓድሽ መድረኽ ከእትወና እዩ። ንኤርትራን ኢትዮጵያን ከም ክልተ ተራጸምቲ ሓይልታት ወሲዱ ክሰርሕ ዝጸንሐ ዓለማዊ ናይ ዕብላን ናይ ምግባትን ኣጀንዳ ኣይሰርሐን። ምናልባት ካልኣት ማዕድታት ወይ ዳይመንሽንስ ኣለዉ ከነስተባህለሎም ዘለና። ብዓለም ደረጃ ንርእዮ ዘለና ምቅይያር ብኸመይ ክንትርጉሞ ንክእል? ከይዱ ከይዱ ዝሓል ኩናት ኣብቂዑ ሓድሽ ሰርዓተ- ዓለም ወይ ናይ ዓለም ሰርዓት መጸኢ። እንኮ ቀጽራዊ ሰርዓት ንምፍጣር ክህቀን ዝጸንሐ ብዝተፈላለዩ ምምሕዳራት ናይ ዋሽንግተንን ምስኣቶም ዝነበሩ ሰብ ኪዳንን ኣብቂዑ እዩ። ሎሚ ኣብ ዓለም ዘሎ ቅልውላው እንተርኢናዮ። እዚ ብዝተፈላለዩ ምክንያታት ዝተበገሰ ልዕሊ ሰለስተ ዘመን ወይ ዓሰርተታት ዓመታት ዝወሰደ ኣብቂዑ እዩ። እንኮ ቀጽራዊ ሰርዓት ንምፍጣር ዝተፈተነ ህቀናታት ኣይሰርሐን። ጽልዋኡ ኣብዚ ክልተኣዊ ዝምድናታትና ይኹን ዞባዊ ዝምድናታት ግን ቀሊል ኣይኮነን።

እዚ ኣብ ኤውሮጳ እንርእዮ ዘለና መወዳእታ ዘይብሉ ቅልውላዎት፣ በዩናይ ኢጋጣሚ ዝመጸ እዩ? ብኸመይክ ክንገልጹ ንክእል? ኣብ 2008 ዝተቐልቀለ ማላዊ ቅልውላው (financial crises) ካበይ ዝመጸ እዩ? እንተደኣ ተባሂሉ፣ ሓደ ዓለማዊ ሰርዓት ንምፍጣር ዝተበገሰ ፍልስፍና ወይ ኣጀንዳ - ናቱ ምድኻምን ምምህማንን ዘምጽኦ እዩ። ኣብ ዓለም ይኹን ኣብ ዞባና፣ ብፍላይ ከኣ እዞም ከም መልሕቓት (anchors) ናተይ ኢሉ ዝሓዞም ሓይልታት፣ ብኡ መጠን ተጸልዮም። ብዘይካ እቲ ዘበታውን ዞባውን ኩነታት ዝፈጥሮ ምቅይያራት።

ኣብ ኢትዮጵያን ኤርትራን ዝመጸ ለውጢ ግን፣ ውጽኢት ናይ ክልቲኣቶም ህዝብታት ጽንዓትን ተቓውሞን እዩ። እዚ ሕጂ ንኣትዎ ዘለና መድረኽ፣ ምስ ኩሉ ሕልኻላኻቲ፣ ምስ ኩሉ ዓበይቲ ብድህታቱ ቀሊል መድረኽ ኣይኮነን። ናይ ሓደ መዋእል ምብቃዕ፣ ናይ ካልእ መዋእል ምእታው እዩ። እቶም ቅድሚኡ ዝነበሩ ክልተ መዋእላት እንብሎም - ካብ ድሕሪ 2ይ ኩናት ዓለም (1941) ክሳብ 1991 ዝነበረ ምዕባለታት ኣብ ሓደ መዋእል ክንጥርንፎ ንክእል ኢና። ናይ ህዝቢ ኤርትራ ተቓውሞ ምእንቲ ልኡላውነቱ፣ ምእንቲ ናጽነቱ፣ ምእንቲ መሰል ርእሰ-ውሳኔኡ ዝተቐለለሉን ዝተፈላለዩ ውዲታት ዝተኻየዱሉን ኢልና ክንዛረብ ንክእል። ክሳብ ወኪል መግዛእቲ ሰርዓት ሃይለስላሴ ዝመጽእ 1974 - ቀዳማይ መዋእል ክንብሎ ንክእል። ኣብ ናይ እንግሊዝ መግዛእቲ ወይ መሰጋገሪ ውክልና ዝነበረ፣ ድሕሪኡ ዝመጽእ ምዕባለታት - ናይ ህዝቢ መሰል ንምድኻም ዝተወሰነ ውሳኔ ማለት፣ ሽቡ ብኣመሪካ ዝምራሕ ዝነበረ ኪዳን፣ ኤርትራ ንስትራተጃዊ ረብሓታት ኣይተገልግልን እያ ተባሂሉ ስለዝወሰነ፣ ናይ ህዝቢ ኤርትራ መሰል ተሓኒቐ። ናቱ ግብረ-መልሲ ድማ ተቓውሞ ፈጠሩ። እቲ ተቓውሞ ካብ ፖለቲካዊ ናብ ዕጥቃዊ ቃልሲ ማዕቢሉ። ድሕሪኡ ናይ ሕብረት ሶቬት-ነበር ምእታው ኣብቲ ጸወታ መጸኢ - ምስቲ ሽቡ ዝነበረ ናይ ዝሓል ኩናት ኩነታት።

ነቲ ካብ 1941-1991 ዝነበረ 50 ዓመታት ኣብ ክልተ መዋእል ከፊልና ክንርእዮ ንክእል ኢና። እቲ ቀዳማይ መዋእል፡ ማእለያ ዘይብሉ ፖለቲካዊ ሕልኻላኻት ዝተፈጥረሉ፡ መግዛእቲ እንግሊዝ ከም መጋበርያ ናይቲ ኪዳን መጺኡ ንትሕተ-ቅርጺ ናይዛ ሃገር ዘዕነወሉ፡ ኣብዛ ሃገር ናይ ሃይማኖት ምትፍናን ንምፍጣር ዝሰርሓሉ እዩ። እዚ ንገዛእ-ርእሱ፡ ህዝቢ መሰሉ ናይ ምርግጋጽ ጽንዓትን ንቅሓትን ዘበጋገሰሉ እዋን ስለዝነበረ፡ እቲ መዋእል ናቲ ባህርያትን ናቲ መግለጺታትን ነይርዎ። ዝገዘፈ ወተሃደራዊ ምትእትታው ሕብረት ሶቬት ዝነበሮ ናይ ደርጊ ስርዓት ከኣ ሰሂቡ። እቶም ክልተ መዋእላት ነናቶም ፍሉይነት ነይሩዎም። ኣብ መወዳእታ 1991 መጺኡ። ናይ ህዝቢ ኤርትራ ጽቡቕ ድሌት - ምስ ህዝቢ ኢትዮጵያ ብምሕዝነት ናይ ሓባር ረብሓታቶም ዘማዕብልሉ ኩነታት መጺኡ - ሓድሽ ክስተት ተፈጠሩ። ብሓባር ተቃላሲናን ተሰዊእናን ዘምጸእናዮ ኩነት እዩ። ኣጋጣምነቲ፡ መወዳእታ ናይ ዝሑል ኩናት'ዩ ነይሩ። ኣብ 1991 ዝተኸፍተ ሰፊሕ ዕድል፡ ንህዝቢ ኤርትራን ህዝቢ ኢትዮጵያን፡ ከምኡ'ውን ነዚ ዞባ ቀሊል ኣይነበረን። ሽዑ ዝነበረ ደስታ፡ ፍሰሃ፡ ትምኒት ናይ ህዝብታት መወዳእታ ኣይነበርን። ግን ተኸሊፉ። ዓለማውን ዞባውን ኩነታት ተደማሚርም ነቲ ዕድል ኮሊፎሞ። 30 ዓመታት ዕድል ጠፊኡ፣ ተኸሲሩ። ዘዩድሊ ናይ ዶብ ግጭታት፡ ምክኑይ ዘይኮነ ዝተፈላለዩ ሽርሕታት ንዕድላት 30 ዓመት ቆጽዮዎ። ኣብ ዘዩድሊ ቅልውላውን ምንቋትን ተኣትዮ። ናይ ግዳም ኣጀንዳ፡ ብመልሕቕ ናይ ኢትዮጵያን ምስኣ ዝሰርሕ ኪዳናትን ኣቢሉ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኤርትራን ኣብዚ ከባቢን ዘውረደ በደል መወዳእታ ዮብሉን። ብገፊሑ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዝወረደ በደል እውን ከምኡ። ካብ'ዚ ዝተኸሰረ ዕድላት ዝተረኸበ ትምህርቲ እምበኣር ቀሊል ኣይኮነን። ህዝቢ ኤርትራን ህዝቢ ኢትዮጵያን ዓቢ ትምህርቲ እዮም ተማሂሮም። ዋላ ፖለቲካዊ ሓይልታቲ ብዝተፈላለዩ መልክዕ ይገለጽ፡ ዓቢ ትምህርቲ'ዩ ተቐሲሙ። ኣብ ኢትዮጵያ ዝወረደ ፖለቲካዊ፡ ድሕነታዊ፡ ቁጠባዊ ክሳራታት መወዳእታ ዮብሉን። ስለዚ፡ እዚ ትማሊ ዝመጸ መግለጺ፡ ካብቲ ዝተኸሰረ መዋእል ናብ ሓድሽ መዋእል ንኣቲ ከምዘለና ዘረጋግጽ እዩ። መንግስቲ ኢትዮጵያ ንውሳኔ ኮሚሽን ዶብ ተቐቢሉ ከተግብሮ ምጻኑ ኣረጋገጹ።

ናይ ወያኔ ስርዓት'ውን ኣብቲ ዝሓለቐሉ እዋን፡ ጽዑቕ ክንክን እናተኻየደሉ እንከሎ፡ “እወ፡ ነቲ ውሳኔ ንቅበሎ ኢና፣ ግን..” እናበልካ ነቲ ሽግር ምስምስ ከተናድየሉ ዕንቅፋታት ምፍጣር እዩ ዝነበረ። ትማሊ በዚ ሓድሽ መንግስቲ ምስ ተገልጸ'ውን፡ “እወ፡ . . . ሓድሽ እውን እኮ ኣየምጸኣን። ቅድም ንዛረበሉ ዝነበርና እዩ፣ ኣብ ውሽጢ ኢ.ህ.ወ.ደ.ግ ዝዘረበሉ ዝነበረ ጉዳይ እዩ፣ ሓድሽ ክስተት ኣይኮነን።” ተባሂሉ። እዚ ከኣ፡ ድላይካ ትርጉም እናሃብካ፡ ነዚ ሓድሽ ዝእቶ ዘሎ መዋእል ንምጽላው ዝተኻየደ እዩ። ኣይፋሉን፣ ኩነታት ኣብቂዑ፣ ጸወታ ኣእኪሉ እዩ። ኣብ ሓድሽ መድረኽ ንኣቲ ኣለና ስለ ዝተባህለ ግን፡ ብኡ መልክዕ ክንበብ ክክእል ኣለዎ።

ሓድሽ መንግሥት ኢትዮጵያ ነፃ ውሳኔ ተቆቢሎ ከተግባር ሕራይ ስለዘበለ፡ አብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ሓድሽ ዝምድና ወይ ሓድሽ ክስተት መጸኢ ኣሎ ኢልና ክንርድኦ የብልናን። ብዕምቆት ክንርድኦ ክንክእል ኣለና። ብመሰረት'ቲ ኣብ ኩሉ መዋእላት ዝተቐሰመ ተመኩር፡ ናቢይ ገጽና ንኸይድ ከምዘለና ክንፈልጥ ኣለና። ጽባሕ ንግሆ ክልተኣዊ ዝምድናታትና ከመይ ገይሩ እዩ ክምዕብል፡ ዘባዊ ጽልዎታቱ እንታይ ክመሰል እዩ፡ ኣብ ዓለም ዝረኣዩ ዘለዉ ምዕባሊታት ከመይ ጌርና ነንብዎም፡ ብኸመይ መገዲ ንሕና ብንጥፈት ክንዋሳእ ንኸእል፡ እንታይ እዩ ግቡእናን ግዴታናን? ናይ ህዝቢ ኤርትራ ሓላፍነት እንታይ ክመሰል ክኸእል ኣለዎ ኢልና ክንዛረብ ምእንቲ፡ ነዚ ክስተት'ዚ ኣብ ጸቢብ ዓንኬል ኣእቲና - ከም ናይ ዶብ ሸግርን ውሳኔን ጥራይ ጌርና ክንርእዮ የብልናን። ሕጂ ተኸሲቱ ዘሎ ዕድል ግን ቀለል ኣይኮነን። ኣብ 1991 ዝተኸሰተ ዕድላት ናቱ ባህርያትን ናቱ ፍሉይነትን እኳ እንተነበሮ - እዚ ከኣ ካብኡ ፍልይ ዝበለ ናቱ ባህርያት ዘለዎ ሓድሽ ክስተት እዩ። መሰጋገሪኡ ክንደይ ክወስድ ይኸእል? ናቢይን ከመይን ጌርና ንሕዞ? ድሕሪኡ ዝመጽእ ሕቶ እዩ።

ምስ'ዚ ክትጠቐሱ ዝጸናሕካ ክቡር ፕረዚደንት፡ እቲ ኩነተ-ኩናት ከም ዘኸተመ፡ ሓድሽ መዋእል ሰላምን ምሕዘትን ከም እተራሕወ ከምኡ'ውን፡ ክልቲኦም መንግስታት ጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ቁጠባዊ፡ ማሕበራውን ጸጥታውን ምትሕብባር ክህልዎም ምጻኑ ኣብቲ ኣዋጅ ተጠቒሱ ኣሎ። ውሳኔ ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን ክትግበር እዩ ዝብል ነጥቢ እውን ኣለዎ። ገሲጋስ ትግባረ ናይዚ ስምምዕ'ዚ ከመይ ኣሎ? እዚ ሓድሽ መዋእል እዚ ንህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን እንታይ ዕድላትን ብድሆታትን እዩ ክኸትል?

እወ፡ ነዚ ክስተት'ዚ፡ ብግቡእ ክንርድኦ ኣለና። ቀዳምነት ናይ ቀዳምነታትና ኮይኑ፡ ንዓኡ ዝኸውን ባይታን ሃዋህውን ከነጣጥሕ ኣለና። ቀዳማይ ሓላፍነትና ንሱ እዩ። ዓቢይቲ መወዳእታ ዘይብሎም ጉዳያት ኣለዉ። እዚኣቶም ንምትግባርም ዓመታት ክወስዱ ዝኸእሉ እዮም። ንመጻኢ እውን ኣብ ፖለቲካ፡ ቁጠባ፡ ማሕበራውን ኣብ ካልኣት መዳያትን ዝጸብዩና ዓቢይቲ ጉዳያት ኣለዉ። ቅድሚ ዝኣገረ ግን፡ ነዚ ኩነታት እዚ ከነደልድሎ (consolidate) ክንገብር ክንክእል ኣለና። ናይ ሓድሕድ ምትእምማን ከነሓይል ክንክእል ኣለና። ንሓድሕድና ኣጸቢቕና ክንተኣማመን ኣለና። ድሌታትና ብስምዒት ክንገልጸም ንኸእል ንኸውን። ብተግባር፡ ብጭብጠ፡ ብኣሃዛት ክንገልጸም እውን ክንክእል ኣለና። ዓውዲ ብዓውዲ፡ ጽላት ብጽላት፡ ኢንዱስትሪ ብኢንዱስትሪ፡ ጉዳይ ብጉዳይ፡ ... ሓደ ብሓደ ዘርዘርና ክንሰርዖም ክንክእል ኣለና። 'ኣይፋል፡ ቅድም ንዓኡም ንስራዕ እሞ፡ ደሓር ከነደልድሎም ኢና' ክንብል ኣይንኸእልን። ነፃ ባይታ ክንፈጥር ክንክእል ኣለና። ናይ መጻኢ ገሲጋስናን ጉዕዞናን ዘተኣማምን ምእንቲ ክገብር፡ ነዚ ከነደልድሎ ክንክእል ኣለና። 'ኣይፋሉን ሓድሽ ክስተት ስለ ዝመጸ ኩሉ ሸግራት፡ ጸገማትን ዕንቅፋታትን ተፈቲሑ እዩ። ብዓለም ደረጃ ይኹን፡ ብዞባ ደረጃ ዝህልዉ ዓንቀፍቲ ወይ ዘረግቲ

ረጅሐታት የለውን። ብሱሩ ጠፊአም እየም።’ ኢልና ክንዛረብ አይንክእልን። ስለዚህ ቀዳማይ ዕላማና ክሳብ ክንደይ ጊዜ ይወስድ - ነቲ ጊዜ እውን ከም ዝሓጽር ክንገብሮ ምእንቲ። ንሓድሕድ ምትእምማንና ከነሐይሎ አለና። ኣብ ናይ ሓባር መደባትናን ኣጠማምታናን እውን። ንገዛእ ርእሱ ብገፊሕ ክርእዮ ክንክእል አለና። ሕጂ ነዚ ናይ ምትእምማንን ምሕያልን እንብሎ መድረኽ ንሰርሓሉ አለና። ናይ ክልቴና ጽቡቕ ድሌት ዘጠራጥር ነገር የብሉን። ነቲ ብደገ ክጸልወና ዝክእል ረጅሐታት ግዳ። ክንክእል ክንክእል አለና። ናይ ውሽጢ ሓንከርቲ። ወይጦታት። ዝተፈላለዩ ተረፍ መረፍ መጋበርያታት እውን ነቲ መሰርሕ ክዕንቅጽዎ ስለዘይብሎም። እቲ ባይታ ክጸሪ ክክእል አለዎ። ነዚ ምትእምማን እዚ ንምፍጣር ከኣ። ኣብ ሓጺር ጊዜ ብዙሓት ነገራት ክንፈትሕ ክኢልና አለና።

ገለ ሰባት። ልዕሊ ሰባም ለባማት ወይ በላሕቲ ንምምሳል። ‘ከምዚ እንተኾነኸ? ምናልባሽ ከምዚ እንተበለኸ? ክንጥንቀቅ አለና። ክንግራህ የብልናን። ነቲ ካብ ተመኮሮ ዝተማሃርናዮ ክንርስዎ የብልናን።’ ብምባል ነቲ ምትእምማን ዝሓናኹልን ዝዘርግን ኩነታት ክፈጥሩ ህርዲግ ዝብሉ አለዉ። ጽባሕ ንግሆ ዝኾነ ነገር ክመጽእ ይክእል እዩ። የግዳስ። ካብኡ ፈሪሕና ነዚ ኣቲናዮ ዘለና መድረኽ። ባይታ ክንፈጥረሉ እምበር ሰጋእ መጋእ ክንብለሉ የብልናን። ከምኡ ስለዝኾነ እቲ መረጃታና። ኣብዚ ሓጺር ጊዜ ብዙሕ ነገራት ንቅድሚት ኬድና አለና ክንብል ንክእል።

ነዚ ክሰተት እዚ ኣብ ምሕያል እናሰራሕና ከለና ግን። እቶም ንርሑቅ ዝጥምቱ መደባትና እውን ከነማዕብሎምን ከነጽርምን ክንክእል አለና። ንዝምድናና ክዘርጉ ዝጸንሑ ዝተፈላለዩ ናይ ግዳም ሓይልታት መወዳእታ የብሎምን። እዚኣቶም ነዚ ሕጂ ክንፈጥሮ ንደሊ ዘለና ሃዋህው ከይዘርግዎ ወይ ከይምርዘዎ ምእንቲ። ክንገርሓሉን ክንልብመሉን ዘለና ጉዳይ እዩ። መን ምዃናም እውን ሓደ ብሓደ ክንፈልጦም ክንክእል አለና። ንሳቶም ዓበይቲ ይኹኑ ንኣሸቱ - እቲ ክገብርዎ ዝክእሉ ጽልዎ እንታይ ክመሰል ይክእል። ከመይ ጌርና ንምክቶ?’ ኢልና ክንሓሰበሉ እውን ዝግባእ’ዩ። ብድሆታት መወዳእታ የብሉን። ‘ሓድሽ ክሰተት መጺኡ አሎ’ እውን እንተተባህለ። ኣብ ዞባ ይኹን ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ዝወረደ - ናይ ፖለቲካ ዕንወት መወዳእታ የብሉን። ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ዝተፈላለዩ እዋን እንሰምዖምን እንርእዮምን ምርጻማት ናይ ብሄራት አለዉ። ኣብ ርእሲ’ዚ። ኣቅዲሞም ዝነበሩ ማእለያ ዘይብሎም ኣሰከፍቲ ጉዳያት። ኣሰርም ተኣልዩ ወይ ጠፊኡ እዩ ኢልካ ክዝረብ ዝከኣል ኣይኮነን። እዚ ሓድጊ እዚ ብምልኣት ክጸሪ ክክእል አለዎ። ጊዜ ከም ዝወሰድ ዘማትእ ኣይኮነን። ምስኡ ዝተኣሳሰር ማእለያ ዘይብሉ ምትሕልላኻት አሎ። ነቲ ዝምድና ንምዝራግ ክኹስኮስ ዝጸንሐ ባህሊ እውን ጠፊኡ እዩ ኢልካ ክዝረብ ዝከኣል ኣይኮነን።

ስለ’ዚ እቶም ፖለቲካዊ ብድሆታት እንታይ እዮም? ነናይ ገዛእ ርእሰና ፖለቲካዊ ብድሆታት ክህልዉና ይክእሉ ይኹን። ጥቅሉል ፖለቲካዊ ብድሆታት ብዞባን

ብዓለምን ደረጃ ንርእዮ ስለዘለ፡ ኣብኡ ስኒት ክንፈጥር ክንክእል ኣለና። ንድሕነታዊ (security) ዝምልከቱ ማእለያ ዘይብሎም ጸገማት ኣለዉ። ኣብ ልዕሊ ክካየድ ዝጸንሐ ቀጻሊ ተጻብኢ፡ ኣብ ሃገራዊ ድሕነትና ክፈጥር ዝጸንሐ ጸገማት መወዳእታ የብሉን። ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ክለዓሉ ዝክእሉ ዝተፈላለዩ ንሃገራዊ ድሕነት ዝምልከቱ ጉዳያት ኣለዉ። ብዘባ ደረጃ ዝጥመቱ ንድሕነትን ምርግጋእን ናይዚ ከባቢ ዝምልከቱ ጉዳያት እውን ኣለዉ። ቁጠባዊ ብድሆታትና እውን መወዳእታ የብሉን። ቁጠባታትና ንምምልላእ፡ ናይ ክልቴና ህዝብታት ድምር ሓይሊ ኣገዳሲ እዩ። ናይ ክልቲኡ ቁጠባታት ምምልላእ ኣውሒሰና፡ ከም ድምር ሓይሊ ናብ ዝዓበዩ ወይ ዝናሃረ ገሰጋሰ ክንደፍኦ ክንክእል ምእንቲ፡ ጽላት ብጽላት፡ ኢንዱስትሪ ብኢንዱስትሪ፡ ፕሮጀክት ብፕሮጀክት፡ ... ዓበይቲ ሸቶታት ክንሰክል ኣለና።

ናይ ዶብ ምክፋት ወይ ዘይምክፋት፡ ኣብ ንግድ እንታይ ወጻ እንታይከ ኣተወ ኣይኮነን እቲ ሕቶ። ካብኡ ዝዓበዩ ጉዳያት ኣለዉ። ኣብ'ቶም ኣቐዲሞም ዝተኾልፉና ዕድላት ጥራይ ከይተሓጸርና፡ ብመጻኢ ዕድላት ናይ ክልቲኣቶም ቁጠባታት ክጥመቱ ዘለዎም ዓበይቲ ጉዳያት ከምዘለዉ ክንግንዘብ ኣለና። እዚኦም ከም ረጅሒታት፡ ምስቶም ፖለቲካውን ድሕነታውን ንብሎም ተደሚርኖም ዝፈጥሩዎ ሓይሊ መወዳእታ የብሉን። ስለ'ዚ ናይ ኩሎም እዞም ጉዳያት እዚኣቶም ድምር ስምብራት ኣብ ዘዘመጹ መድረኻት ወይ እዋናት ንብሎም ብኸመይ ጌርና ክንሕዞም ክንክእል ኣለና? ሕጂ ሓድሕድ ምትእምማንና፡ ምሕያል ምትሕግጋዝና ካብ መድረኽ ናብ መድረኽ፡ ግዜ እናቐጠበ እናነሃረ ከም ዝኸይድ ክንገብር ይግባእ። ንጹርነት ናይ ኣረኣእያታትና ኣብ ዝሓጸረ ግዜ ከነቀራርቦም፡ ኣብ መወዳእታ ኸኣ ተጨባጥቲ ፕሮግራማት ከነውጽእ ክንክእል የድሊ።

ስምዒት ወይ ጽቡቕ ድሌት ንበይኑ ኣኻሊ ኣይኮነን። ጉዳይ ብጉዳይ፡ ኣርእስቲ ብኣርእስቲ፡ ... ሓቢርና ክንሰርሓሎም ንክእል ጉዳያት ከነምጽእ ኣለና። ናይ ዝሓለፈ ተመኮሮ ስምብራት ከሰክፈና፡ ከጠራጥረና፡ ... የብሉን። ናይ ብሓቂ እቲ ተፈጠሩ ዘሎ ምትእምማን፡ ካብ ሰዓት ናብ ሰዓት ዝግበር ቀጻሊ ናይ ሓሳብ ምልውዋዕ ዕድል፡ ንብዙሓት ነገራት ክኸስተልና ጀሚሩ ኣሎ። ቅድሚ ሰለስተ ኣርባዕተ ወርሒ ዝነበረና ገምጋማትን ሕጂ ንርእዮ ዘለና ኩነታትን፡ እቲ ዘሎ ምዕባለታት ናይ ብሓቂ ትሰፋው እዩ። ኣብ ኩሉ ጉዳያት ማለት ዲፕሎማሲያዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ድሕነታዊ፡ ቁጠባዊ፡ ... ነርእዮም ዘለና ስጉምትታት ኣዕገብቲ እዮም።

ኣብቲ ሓባራዊ መግለጺ ሓያሎ ጉዳያት ተጠቐሶም ኣለዉ። ኣብ ክልተኣዊ ዝምድና ከይተሓጸርና፡ እንተላይ ዞባዊ ርግኣት ከም ዘይውንዘፍ ኣሰሚርናሉ ዘለና ጉዳይ እዩ። ምክንያቱ፡ እቲ ጎደቦ ወይ ዞባ እንብሎ ከይረግኦ ወይ ከይቀርግዎ ኣብኡ ዘለዉ ሸግራት ከይተፈትሑ፡ ... ናይ ክልቴና ጉዳይ ጥራይ እኹል ኣይኮነን።

እዚ ሓድሽ ምህዞ ኣይኮነን - ኣብ 1991 እውን፡ ተመሳሳሊ መርገጺ እዩ ነይሩና። ስምብራት ናይ ክልቴና ዝምድናታት ብዘባ ደረጃ ቀሊል ስለዘይኮነ፡ መደባት ምትሕግጋዝ ክንሰርዕ ከለና፡ እቲ ሃዋህው ከነጸርን ዝሓየለ ኩነታት ክንፈጥርን

ክንክኦል አለና። ምክንያቱ። ምምልላኝ ከነምጽኝ እንድሕር ኮይንና፡ ‘አይፋሉ ክልተአዊ ዝምድናታትና ኣኻሊ እዩ። እቲ ዞባዊ ኩነታት ቀሰይ ኢሉ ክረኣ ወይ ክምዕብል ይኸኦል እዩ።’ ኢልና ክንገድፎ ሰለዘይንኸኦል፡ ነዚአም እውን ናይ ሓባር ሓላፍነት ተሰኪምና ተበጊሰና ኣለና ክንብል ንኸኦል።

ኣብ ሶማል፡ ደቡብ ሱዳን፡ ... ካልኣ ኣብዚ ከባቢና ዘሎ ኩነታት እውን ብቐረባ ወይ ብርሑቕ ኣባና ብዘተፈላለዩ መንገዲ ጽልዎታት ክህልዎ ይኸኦል እዩ። ምእንቲ’ዚ፡ እቲ ኩነታት መሰርሑ ወዲኡ ክሳብ ዝመዓራረ ክንጽብ ዘይኮነ፡ ብንጥፈት ክንጸምደሉ ዘለና ጉዳያት ሰለዘኾነ፡ እዚ እውን ካብቲ ክልተአዊ ንብሎ ከይፈለና ኣብኡ ኣእቲና ንሰርሓሉ ኣለና። እዚ ምናልባት ሓጺር ብሓጺር ክግለጽ ዝኸኦል እዩ። እቲ ኣብ ውሽጢ ዘሎ ትሕዝቶ ግዳ፡ ከም ኣገላልጺ Vat ዝበሃል ኣሎ። value added tax እዩም ዝብልዎ። በዚ ንቡር ኣዘራርባ፡ ኣነ value add time እዩ ዝብሎ። ሰዓት፡ መዓልቲ፡ ሰሙን፡ ... ክንደይ ሰሪሕካሉ ኢልካ ክትዛረብ ትኸኦል ኢኻ። እቲ ግዜ ዋጋ ኣለዎ። ብመንጽር ናይዚ ዝሓለፈ ሰሙናት ወይ ኣዋርሕ ዝተፈጸመ ገሰጋስ እንድሕር ርኢናዮ፡ ነፍሲ-ወከፍ ሰዓት ካብቲ ቅድሚኣ ዝነበረ ሰዓታት ዋጋኣ ተዓጸጺፉ ኢልና ክንዛረብ ንኸኦል።

ጽላት ብጽላት፡ ኣርእሰቲ ብኣርእሰቲ፡ ዓውዲ ብዓውዲ፡ ... እንታይ ጌርና - ካልኣ ሰፊሕ ግዜ ተረኺቡሉ ክትዛረቡሉ ትኸኦል ትኸውን። እዚ ብኸልቲና ዝግበር ዘሎ ናይ ብሓቂ ኣብ ንጡፍ ጽምዶ ኣእቲኻ ኣብ ነንበይኖም መኣድታት ክትገብርም ዘለካ ሰራሓት እውን ክመሰል ይኸኦል እዩ። ብዘይ ውጥን ይኸይድ እሞ፡ ኣብ መወዳእታ እንተ ርኢኻዮ ተደማሚሩ ካብ ዝተወጠነ ንላዕሊ ስምብራት የምጽእ። ናይ ብሓቂ ሓድሽ ክስተት ይፍጠር ኣሎ - ሓድሽ መድረኽ።

ሓደ ሓደ እዋን፡ ‘ኣብ ኣገደሰቲ መድረኻት፡ ፍሰሃ - ደረት፡ መቓን፡ ስምብራት፡ ... ኣለዎ። ዝግ ምሰበለ ወይ ሰዓቱ ምስ በልዐ ናብ ንቡር ክምለስ እዩ።’ ኢልካ ትሓሰብ ትኸውን። ሓቂ’ዩ ደስ-ደስ ናይ ግዜ መቓን ኣለዎ። እዚ ግን መቓኑ ኣይተወድኣን ክንብል ንኸኦል። እንታይ እዩ ዝገልጽ እዚ - ናይ ብሓቂ ክስተት ጥራይ ዘይኮነ ክንዮ’ቲ ክስተት ኣብቲ ናይ መጀመርያ መድረኻቱ ዘለዎ ሓይሊ ቀሊል ኣይኮነን። ከም ስምምዕ ተዘሪቡሉ፡ ኣዋጅ ተገሊጹ። ምናልባት ተመሊሰና ኣብቲ ሽዑ ዝተጸሕፈሉ እዋንን ሕጂን ክንርእዮ ከሎና፡ ኣዝዩ ገዚፍ ፍልልይ ኣለዎ።

ሰለ’ዚ ዓውዲ ብዓውዲ እንታይ ጌርና ኣለና? ኣብዚ ሓጺር ግዜ እንታይ ፈጺምና? እንድሕር ተባሂሉ፡ ብፍጻመታት እንተርኢናዮም - ጸዕቆም፡ ሓይሎም፡ ቅልጣፊ ናይ ኣካይዳኣም፡ ንቡር ኣይኮነን በሃላይ እዩ። እቲ ቅልጣፊ፡ ናህሩ፡ ሓይሉ ትሕዝቶኡ ቀሊል ኣይኮነን። ‘ስምዒት ሰለዘኹነ፡ ሰዓቱ በሊዑ ክበንን ይኸኦል እዩ።’ ኢልካ ክትሕሰብ ትኸኦል ትኸውን። የግዳስ፡ ብኸምኡ ዝውዳእ ኣይኮነን። ልዕሊ ኹሉ ነዚ መጻኢ መድረኻት ክንስከሞ ብዛዕባ ዘለና ሓላፍነትን ክንፍጽሞም ዘለና ጉዳያትን ሓያል ብድሆታት ገቲሩልና ኣሎ ክንብል ንኸኦል። እወ፡ ብዝሓየለ ክንሰርሕ ኣለና።

ብዘያዳ ዝቐልጠፈ ናህሪ ክንከይድ ኣለና። ክንዮ'ቲ ኣዋጅ ኬድና ኣለና ኢልና ክንዛረብ ንክእል ኢና። ኣብቲ ኣዋጅ ምናልባት ሓፈሻዊ ራእይ ክትብሎም እትክእል ነጥብታት ተቐሚጦም ኣለዉ። ብግብሪ ኣብ ውሽጢ እዚ ሓጺር ግዜ ዝተገብረ ሰራሕ ግን፣ ማዕረ'ቲ ኣዋጅ እዩ ኢልካ ክትዛረቡሉ ዝከኣል እውን ኣይኮነን።

ክቡር ፕረዚደንት፡ ዞባውን ዓለማውን ጉድንታት ናይ'ቲ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝኸተማኦ ኣዋጅ ሰላም እንታይ እዩ? ኣብ ምዕዛዝ ሸርክነት ናይ ጎደቦና ክህልዎ ዝክእል ኣበርክቶኹ?

- ዞባዊ ወይ ጎደቦኣዊ ቅድሚ ምባልና፣ መቻኑ ክፍለጥ ክክእል ኣለዎ። ምክንያቱ፣ ክልተኣዊ ዝምድናታትና እናኣሓደልና ክንከይድ ከሎና፣ እቲ ዞባ ኢልና እንዛረቡሉ'ውን፣ መግለጺ ክህልዎ ኣለዎ። ኣብ ኣርባዕተ ኣቕምቲ ኣካላት (component) መቻን ዞባ ኢና ንዛረብ ዘለና። ብምዕራብ እንድሕር ርኢናዮ፣ ናይ ኒል ተፋሰስ ንረክብ። እዚ ንደቡብ ሱዳን፣ ንሱዳን፣ ንኢትዮጵያን ንግብጺን ዘጠቓለለ ክፋል ናይ'ቲ ዞባ እዩ። ናቱ ባህርያት ወይ ዳይናሚክስ ኣለዎ። ምስ'ዚ እንዛረቡ ዘለና ክልተኣዊ ጉዳያት እውን ናቱ ተዛማድነት ኣለዎ።

እቲ ካልኣይ ናይ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዞባ እዩ። ምናልባት ኬንያን ኡጋንዳን ኣብ'ዚ እዋን እዚ ካብ'ቲ ጆኦግራፍ ከነውጽኦን ንክእል ንኸውን። ብቐንዱ ሶማሊ፣ ኢትዮጵያ፣ ኤርትራ፣ ጂቡቲን ሱዳንን። ስለ'ዚ፣ ቀርኒ ኣፍሪቃ ክንብል ከለና፣ ብጆኦግራፍ እንተ ርኢኻዮ ይደራረብ እዩ። እዚ'ውን ሓደ ናቱ ባህርያት ዘለዎ ኣካል ወይ ክፋል ናይ'ቲ ዞባ እዩ ኢልና ክንዛረቡ ንክእል።

እቲ ሳልሳይ፣ ክፋል ቀይሕ ባሕሪ እዩ። ቀይሕ ባሕሪ እውን ናይ ገዛእ-ርእሱ ዳይናሚክስ ኣለዎ። ኣቕምቲ ኣካላት ኣለውዎ - ኩለን ኣብ ገማግም ናይ'ቲ ባሕሪ ዘለዎ ሃገራትን ህዝብታትን። እቲ ራብዓይ ከኣ ናይ ወሽመጥ እዩ።

ብጂኦግራፊያዊ ኣቀማምጣ፣ ነዚ እም ኣርባዕተ ክፍለ-ዞባታት ከም ሓደ ጎደቦ ገይርካ እንተ ርኢኻዮም፣ ንኣድሕዶም ከመይ ይዛመዱ? ኣብ ኣድሕዶም ዘሎ ቁጠባዊ ዝምድናታት ወይ ጂኦ-ፖለቲካዊ ኣገዳስነት ብኸመይ ክትገልጹ ይከኣል? ኣብ ንኣድሕዶም ዘሎ ምምልላእ ወይ ምውህሃድ፣ ቁጠባዊ መዳያት፣ ብተፈላለዩ ጽላታትን ረቛሒታትን ብኸመይ ክትርእዮ ወይ ክትመዘኖ ትክእል? ድሕነታዊ ርግኣት እውን ኣሎ። ርግኣት ናይ'ዚ ዞባ ብብክፍለ-ዞባኡ ብኸመይ ይረኣ? ኣብ ውሽጢ ነፍሲ-ወከፍ ክፍለ-ዞባ ክለዓሉ ዝክእሉ ሸግራትን ብድሆታትን እንታይ እዮም? ከም ናይ ተፋሰስ ኒል፣ ናይ ቀይሕ ባሕሪ፣ ናይ ቀርኒ ኣፍሪቃ፣ ... ነንበይኖም ጉዳያት ሓደ ብሓደ ክትዛረቡ ትክእል። ዘበታዊ ጉዳያት ናይ ነፍሲ-ወከፍ ህዝቢ ወይ ሃገር፣ ኣብ ውሽጢ ክፍለ ዞባ ዝህሉ ዝምድናታት'ውን፣ ሓደ ብሓደ ዘርዘርካ ክትርእዮ ይከኣል። ብሓፈሻ ከኣ ናይ ኩሎም ሃዋህው ድምር ምምልላእ፣ ምትሕግጋዝ፣ ምክብባር ከመይ ገይርካ ክትርእዮ ይከኣል? ኣብ

ውሸጢ'ዚ ክልተኣዊ ዝምድናታትና እንታይ ጽልዎ ክህልዎ ይኽእል? ንዓና ጥራይ ክጥዕመና ዘይኮነ፡ ነቲ ዞባ ወይ ጎደቦ እንብሎ ዝጥዕም ኩነታት ክንገብር ምእንቲ፡ ክልተኣዊ ዝምድናታትና ቀሊል ጽልዎ ኣይኮነን ዘለዎ።

ኣብ ዝሓለፈ መዋእል፡ ንህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ንምፍሕፋሕ፡ ብናይ ደገ ዝተደረገ ይኹን ብዝተፈላለዩ ወይጦታትን ኣጀንዳታትን ግዳም ዝኾኑ ሓይልታት ዝተኻየደ ዕንወት ቀሊል ኣይኮነን። ሃሲያኡ ኣብ ሶማል፡ ኣብ ደቡብ ሱዳን፡ ኣብ ሱዳን፡ እዚ እንርእዮ ዘለና ኣብ የመን ተኸሲቱ ዘሎ ሕንፍሸፍሽ፡ ኣብ ቀይሕ ባሕሪ ዘሎ ኩነታት ሸበራ ... ንቐጠባዊ ዕድላት ዝኾለፈ፡ ኣብ ጥሜትን ኣብ ሸግርን ዝሸመመ ኩነታት ብኸመይ ክንገልጸ ንኽእል?

ካብ 1991 ዓ.ም. ዝምድናታትና ቀርዕዩ ነይሩ እንተዝኸውን፡ ተሓባቢርና ወይ ተመላሊእና ናብ ሃናጺ ዝኾነ ዝምድናታት ከይድና ነይርና እንተንኸውን፡ ናይ ደገ ኣጀንዳታት ንዝምድናታትና ብእወታ ጸልይዎ ነይሩ እንተ ዝኸውን፡ ... እዚ ዞባ እንታይ ኮን ምኹነ ነይሩ? ኢልካ ክትሓሰብ ትኽእል ኢኻ። ንሱ ግን ታሪኽ እዩ። ንመጻኢ እንታይ ክንገብር ክንክእል ኣለና? ካብ ዞባና ሓሊፍና፡ ብዛዕባ ኣፍሪቃን ኤሲያን ክንዛረብ ንኽእል ኢና። ካብኡ ናብኡ መደባትካ ሰሪዕካ፡ ኣብ ናይ ክልቲኡ ምትሕብባር እወታዊ ስንብራት ከም ዝገድፍ ክትገብር እንድሕር ኳንካ፡ ነቲ መቓን ክትፈልጦ ክትክእል ኣለካ።

ኣብ ውሸጢ'ዚ ገፊሕ ዞባ፡ ቡብኽፍለ ዞባታቱ ክምዕብሉ ዘለዎም ዝምድናታትን ኣረኣእያታትን ቀለልቲ ኣይኮኑን። ስለ'ዚ ኸኣ ናይ ብሓቂ ጥጡሕ ባይታን ሃዋህውን ክፍጠር ክኽእል ኣለዎ። ሓደ ካብ'ቲ ሓደ ፈሊኻ'ውን ክትርእዮ ኣይትኽእልን ኢኻ። “ክልተኣዊ ዝምድናታትና ጽቡቕ መበገሲ ሒዙ ስለ ዘሎ፡ ነዚ ንምሕያል እንገብር ዘለና ንጥፈታት ወይ ሰራሕ እውን ተሰፋ ዝህብ እዩ።” ኢልና እናተዛረብና ኸለና፡ ነም ጉዳያት እዚኣቶም ክንሰግርም ኣይንኽእልን ኢና። ከምኡ ስለዝኾነ፡ ቅድም ነቶም ክልተኣዊ ጉዳያትና ነቐድም። ነቶም ካልኣት ከነርክበሎም ኢና ጥራይ ዘይኮነ፡ ሓቢርና ክንሰርሓሉ ንኽእል ባይታ እውን ክንፈጥር ክንክእል ኣለና።

ከም ኣብነት ኣብ'ዚ ከባቢ ቀርኒ ኣፍሪቃ ‘ኢጋድ’ ዝበሃል ውድብ ነይሩ። ንምድራ-ቡዳነት ንምቅዋም ተባሂሉ ዝቐመ ጎዳና እዩ ነይሩ። ኣብ'ዚ ካብ በጻሕና፡ ኣብ ክንዲ ናይ ምድራ-ቡዳነት ምጥፋእ ተባሂሉ ዝሰመ፡ ናብ ናይ ልምዓት ዘይቅየር ተባሂሉ - ኢጋድ ቁይመ። “ኢጋድ ካብ ዝቐመሉ ሰዓት፡ ምስ'ቲ ሸቡ ዝከበረ ጽቡቕ ድልዩት እንታይ ሰሪሑ? ኢልካ እንድሕር ሓቲትካ፡ እቲ መልሲ ዋላ ሓንቲ እዩ። ኢጋድ ንገዛእ-ርእሱ ጉልባብ መጋበርያ ናይ ምጥቕስ፡ ህውከትን ምቅዋምን ኮይኑ።

ሕጂ እቲ ሕቶ ብዛዕባ ኢጋድ ምምላሱን ዘይምምላሱን ዘይኮነ፡ ብዞባን ብብኽፍለ ዞባታትን ደረጃ ባይታን ሃዋህውን ክጣጣሕ ኣለዎ። ኣብ መንጎ ወሸመዋ፡ ኣብ መንጎ ናይ ቀይሕ ባሕሪ፡ ኣብ መንጎ ናይ ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ኣብ መንጎ ናይ ተፋሰስ ኒል፡ ... ዘለዎ ዝተፈላለዩ ሃገራት ዘሎ ኹነታት፡ ኣብ ንሓድሕዱ ዘሎ ስኒት፡

ምምልላኝ፡ ናይ ሓባር ሓይሊ (synergy) ናይ ምፍጣር ጉዳይ ዝውንዘፍ ስለዘይኮነ ይኸይድ ኣሎ።

ብናይ ዝሓለፈ መዋእል ተመኩሮ እንተ ርኢናዮ፡ ኤርትራን ኢትዮጵያን ኣብ ግጭት ስለ ዝኣተዋ፡ ንዝተፈላለዩ ናይ ደገ ኣጀንዳታት ተቃሊዐን እየን። ነቲ ዕድል ምኹላፍ ጥራይ ዘይኮነ፡ ብሰሰዐን ጸቢብ ኣጠማምታን ክጥቀሙሉ ዝጸንሑ ሓይልታት መወዳእታ የብሎምን። እዚ ሕጂ ተፈጠሩ ዘሎ ክልተኣዊ ዝምድና ድማ፡ ንኣዲንቶም ሓዊ ዘምሰለ ኩነታት እዩ ክበሃል ይከኣል።

ኣሸቀልቶም ዝኣዘዙዎም ጥራይ ዝሰርሑ፡ ኣዘዩ ጸቢብ ኣጠማምታ ዘለዎም ዝተፈላለዩ ናይ ግዳም መጋበርያ ዝኹኑ ሓይልታት እውን ጸኒሖም እዮም። ነዚ ክትኣልዮ ክትክእል ኣለካ። ከተጽርዮ እንድሕር ኳንካ፡ እቲ ሃዋህው ቅድም ቀዳድም ክንዲ ናብ ኣሉታዊ ዝኾነ ናይ ግጭት መሰርሕ ዝኾይድ፡ ምምልላኝ ክህሉ ኣለዎ። ኣብ'ቲ ምምልላኝ ናይ ሓባር መረዳእታ ክህሉ ኣለዎ። ናይ ሓባር ረብሓና እንታይ እዩ? ሓቢርና ክንሰርሕ ከሎና ክመጽእ ዝኾነል ኣርባሒ ለውጢ እንታይ እዩ? ብግብሪኽ እንታይ ክንገብር ኣለና? ኣበዮናይ ዓውዲ ወይ ኣበዮናይ ኣርእሲት ክንሰርሕ ኣለና? ኢልካ ክትዛረብ ትኾነል ኢኻ። ብዘይምግናን ናይ ህዝቢ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ኣብ'ዚ ዞባዊ ወይ ክፍለ ዞባታት ንብሎ ዘለና፡ ዘለዎም ተራ ኣነዓዲኛካ ዝረኣ ኣይኮነን። ብተመኩሮ፡ ብታሪኽ፡ ብኣገደሲት ጂኦ-ፖለቲካዊ ረጅሒታት፡ ብድሕነታዊ ምትሕብባር ንቕጠባዊ ልምዓትን ዕብዮትን ሓደ ብሓደ እንተደኣ ተራእዩ፡ ናይ ክልቲኦም ህዝብታት ተራ ቀሊል ኣይኮነን።

ኣብ'ዚ ሕጂ ዘለናዮ ኩነታት፡ ኣብ ግብጺ፡ ሱዳን፡ ደቡብ ሱዳን፡ ኢትዮጵያ፡ ሶማሊ፡ ጁቡቲን ኤርትራን ጥራይ እንተደኣ መጸእና፡ ልዕሊ 240 ሚልዮን ህዝቢ ኣሎ። ናይ ወሸመዋ ቁጽሪ ወሲኽካ ኽኣ፡ ተደማሚሩ ናብ ዋቓ 300 ሚልዮን ህዝቢ ክበጽሕ ይኾነል። ብገምጋም ኣብ 25 ዓመታት፡ ዕጽፊ ክኸውን እዩ። ናይ'ዚ ከባቢ ባህርያዊ ጸጋታት፡ ናይ ሱብ ሓይልን ዓቕምን እንታይ ክመሰል እዩ? እንድሕር ኢልና፡ ካብ'ዚ ሕጂ ዘለዎ ብዘሒ፡ ዕጽፊ ክሳብ ዝኾነሉ ደረጃ እንታይ ናይ ምምልላኝን ናይ ምትሕባጋዝን ኩነታት ክፍጠር ኣለዎ? ብኸመይ ገይርናኽ ተጨባዊቲ ውጥናት ኣብ ባይታ ተቐሚጦም ኩሉ ከም ዝኾበሎም ኮይኖም ክንሰርሓሎም ንኾነል? እዚ ነቲ ጽቡቕ እወታዊ ጎድኒ ናይ'ቲ ምምልላኝን ምትሕባጋዝን ዝበሃል ክትርኢ ከለኻ እዩ። ነዚ ብኣሉታ ዝጸልዉን ዝዕንቅፋን ዝተፈላለዩ ዓለማዊ ሓይልታት ክህልዉ እዮም። ዞባዊ ዕንቅፋታት እውን ክህልዉ ይኾነሉ እዮም። ከመይ ገይርካ ትምክቶም? “እዚ ሕጂ ኣብ መንጎ ክልተና ነማዕብሎ ዘለና ዝምድና፡ ነዚኦም ጉዳያት እዚኣቶም እውን ብዕምቁት ንሕጉሑ ሒዙዎም ኣሎ” ዋላ እንተ ዘይበልና፡ ንቕሓትና ናብኡ ገጹ ይኸይድ ምህላዉ ሓደ ካልእ ኩርናዕ ናይ'ቲ ዝምድና እዩ።

ብስምዒት ብጽቡቕ ድልየት ከም ራኢ ጥራይ ዘይኮነ ግን፡ ተጨባጢ መደባት ኣውጺእና ክንሰርሓሉ ክንክእል ኣለና። ካብኡ ናብኡ ቀዳምነታትና ክንፈልጥ ኣለና። ኣብ ሶማል ብዛዕባ ዘለዉ ጉዳያት ከመይ ገይርና ክንሰርሕ ኣለና? ኣብ ደቡብ ሱዳን ዘሎ ሸግራት ከመይ ገይርና ክንርእዮ ኣለና? ናይ ነፍሲ-ወከፍ ፍሉይ ሸግር ምትሕልላኻት እንታይ እዩ ዘመስል? ከመይ ገይርካኽ ይፍታሕ? ነዚኣቶም ብሃናጽነት ክንሰርሓሎም ምእንቲ፡ ጽቡቕ ድልየትን ተበግሶን ጥራይ ዘይኮነ፡ ተጨባጥቲ ፕሮግራማት ክህልዉ ኣለዎም። ንሰርሓሎም ከኣ ኣሎና። እቲ ዝግበዩ መኻሰብ ዝበሃል እውን ንሱ እዩ። “ኣይፋሉን ናይ ዶብ ሸግር ተፈቲሑ እዩ። ናይ ባድመ ጉዳይ’ውን ተደቓቕሱ እዩ።” ኢልካ ዝኸይድ ነገር ኣይኮነን። ንሱ ንገዛእ-ርእሱ ሓደ ንእሽቶ ሸግር ኣብ መንጎ ግቢ ጉዳይ ኩይኑ ይተሓዝ ሰለዘሎ፡ ናይ ብሓቂ ነቲ እንኣትዎ ዘሎና ሓድሽ ዞባዊ መድረኽ፡ ናቱ ስምብራት ክሳብ ክንደይ ግብይን ኣገዳስን ምዃኑ ዘብርህ እዩ ክበሃል ይከኣል። ገለ ዝነደዩ ሓይልታት ወይ ባእታታት፡ ነዚ ሃዋህው ክዘርጉ ዘካይዱዎ ሃቕናታት ኣሎ’ሞ፡ እንታይ ጣቋ ወይ ፋይዳ ኣለዎ? እዚ ባህርያዊ እዩ ክትብሎ ትኽእል ኢኻ። ዝነደዩ ‘ነድዮ እዩ’ ኣይብልን እዩ። ከም’ዚ “ዘጠፈሽ ነጋዳይ ናይ ቀደም ደብተራቲ ይግንጽል።” ዝበሃል ምስላ ግሪኽ ማለት እዩ። ዘጠፈሽ ጠፊሹ እዩ። የግዳስ፡ ንጥፈሻኡ ወይ ንድዮቱ ኣይቅበሎን እዩ። ንዓለማውያን፡ ዞባውያንን ዘቤታውያንን ወይጦታት፡ ሃሱሳት ወይ ናይ ደገ መጋበርያታት፡ እዚ ኩነታት እዚ ክወሓጠሎም ኣይከኣለን። ምናልባት ኣመጻጽኣኡን ክውንነቱን ሃንደበት ኮይንዎም እንተ ተባህለ እውን ምግናን ኣይኮነን።

ነቲ ሃዋህው ከመይ ገይርካ ትምርዞ ወይ ትስምሞ? ከመይ ገይርካ ምጥርጣራት ትፈጥር? ከመይ ገይርካ ተደናግር? ከመይ ገይርካ ትቕልብሶ ... ዝተፈላለዩ በጨቕ ዝብል መግለጺታት ክረኣ ይኽእል ይኸውን። እዚ ብቐንዱ ጭንቀቶም ዝፈጠሮ እዩ። ዝነደዩ ኸኣ፡ ነቲ ዝኸሰሮ ከም ብሓድሽ ክመልሶ ምእንቲ ዘይገብሮ ፈተነታት የለን። ብዙሕ መግለጺታት ኣሎ። “ኣብ ኢትዮጵያ ከም’ዚን ከም’ቲን ለውጥታት መጺኡ። ኣብ ኤርትራ ግን ናይ ፖለቲካ ለውጢ የለን። ናይ ፖለቲካ እሱራት ኣለዉ። ናይ ሃገራዊ ኣገልግሎት ጉዳያት ኣሎ. . . ።” ሱብ ናብ ቅድመኡ ከይርኢ ምእንቲ፡ ብማእለያ ዘይብሎም ሕቶታት ምጥርጣራት ክትፈጥር፡ ካብ ኩሉ ዝኸፍኣ ኸኣ፡ ፈላጣት ኢና ዝብሉ ፈላጣት፡ ብዛዕባ እቲ ኩነታት ክትንትኑ ይህቅኑ ኣለዉ። እቲ ዋና ዕላማ ከም ሊቕ፡ ከም ፈላጥ፡ ከም ክኢላ ተንታኒ መሰልካ፡ ነቲ ዘሎ ርኽቦት ንኸይትቐበል ምድንጋር ንምፍጣር እዩ። ኩሉ ዓይነት ሸርሕታት፡ ምትፍናን፡ ናይ ምጥቓስ ሃዋህው፡ ዘይምትእምማን ንምፍጣር እዩ። ንሓፈሻዊ ህዝባዊ ርእይቶ ብኣሉታ ምጽላው ሓደ ካብ’ቲ ዕላማኦም እዩ።

ሕጂ ዘሎ ናይ ሓበሬታ ቴክኖሎጂ፡ ብፍላይ ሓሶት ንኸትዘርግሑ፡ ሓሶት ንኸተእምንን ንኸተደናግርን፡ ንኸተጣቕሱ ብዙሕ ነቓዓት ስለ ዘለዎ፡ ነዚ ብምጥቃም ዝግበር ጉዳይ እውን ኣሎ። ኣቓልሶኻ ወይ ኣእምሮኻ ኣብ ዕለታዊ ጉዳያት ጥራይ

እንተ ዘንቢሉ፡ ኣሃሚድካ ብገሬሕ ክትርኢ ኣይሕግዘካን እዩ። ሓደ ዝፈለጦ ዘይብሉ ፈላጥ እዩ ዝብል፡ “ከም’ዚን ከም’ዚን ክኸውን እዩ። ናብ’ዚ ገጹ ክምዕብል እዩ። ብዙሕ ዘተኣማምን ኣይኮነን። ኣብ ኢትዮጵያ ዘሎ ኩነታት ኣሰካፊ እዩ፤ ከም’ዚ ዝኣመሰለ ናይ ብሄር ምምዘባላት ኣሎ፤ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝምድናታት ክምዕብል ብስምዒት ክንርእዮ የብልናን፤ ቀጻልነቱን ዘላቕነቱን ኣጠራጣሪ እዩ፤ ናይ ዶብ ስምምዕ ክትግበር ይኸእል ድዩ? መዓስ እዩኸ ዝትግበር? እንተ ዘይተተግበረኸ?” ማእለያ ዘይብሉም ምጥርጣራት ክፈጥሩ ዝኸእሉ፡ ነዚ ሃዋህው ወይ መንፈስ ክሰምም ዝኸእል ቀጻሊ ወረ ክነዘሕ ይኸእል እዩ። እቲ ዘገርም ከኣ፡ ትሕዝቶ የብሉን። ብንፋስ ዝዘረግ እዩ። ነዚ ሸለል ክትብሎ ትኸእል ኢኻ። እቲ ጥቡብ ናይ መስመሚ ወይ መደናገሪ ብዙሕ ስለዘኾነ እውን፡ ሓደ ሓደ እዋን ጎሲኻዮ ክትሓልፍ ኣለካ። “ከልቢ ይነብሕ፡ ገመል ግን ጉዕዞኡ ኣየቋርጽን።”

ብደረጃ ዓለም እንተ ርኢናዮ፡ ኣብ ኣመሪካ፡ ኣብ ኤውሮጳ፡ ኣብ ማእከላይ ምብራቕ፡ ኣብ ኤስያ . . . ብዛዕባ ዘሎ ኩነታት፡ መዓልቲ መዓልቲ ዝናፈሱ መደናገርቲን መሰረት ዘይብሎምን ሓበሬታታት፡ ጽልዋ ኣይገድፉን እዮም ኢልካ እውን ክትዛረብ ዝከኣል ኣይኮነን። ምእንቲ’ዚ፡ መኣዘን ዕላማኻ ወይ ጉዕዞኻ ኣብ ቦታኡ እንከሎ፡ ከምዚኣም ዝኣመሰሉ ጉዳያት ከምዘለዉ ምፍላጥ እውን ኣገዳሲ እዩ። ዋላ እቶም ናይ ውሽጢ ዝበሃሉ እውን፡ ንኣብነት “ናይ ባድመ ጉዳይ ንኢትዮጵያን ንኤርትራን ዝምልከት ኣይኮነን። ንትግራይ ዝምልከት እዩ።” ይብል ሓደ። እንታይ ማለት እዩ? ካድር ናይ ወያነ ክኸውን ይኸእል እዩ። እዚ ጠፊሹ እዩ - የለን። ነቲ ጉዳይ ንድሕሪት ክመልሰሉ ዝኸእል መንገዲ የብሉን።

ዋላ ነዚ ሕጂ ብቐጻሊ ዝምዕብል ዘሎ ናይ ዶብ ምክፋት ወይ ቀጻሊ ምንቅስቃሳት ኣመልኪቶም ከደናግሩ ዝፍትኑ ኣለዉ። እቶም ዝነደዩ ሓይልታት፡ ወይጦታት፡ ሃሱሳት፡ ዝተፈላለዩ መጋበርያ ናይ ግዳም ኣጀንዳታት፡ ... ስለ ዘይተዋሕጠሎም፡ ሓደ ካብ መጠንቀፊ መሳርያኦም፡ ነቲ ሃዋህው ምስማምን ምድንጋርን እዩ። ሰብ ከኣ ክነቕሓሉ ኣለዎ። ሰብ ኣይነቕሓሉን ማለት ኣይኮነን። ዝኣኸሎ ተመኰሮ ኣለዎ። የግዳስ፡ ከም’ዚኣቶም ካብ ዝኣመሰሉ ነገራት ክንጥንቀቕ ኣለና። ነቲ ዘይፈልጥ ከጋግዮ ስለ ዝኸእል እውን “መኣዘንካ ኣይተጥፍእ፡ ግዜኻ ኣይትኸሰር። ኣብ ዘደድልየካ ጎናዊ ዝኾነ መኣድታት ከይተዓደምካ፡ ኩሉ ግዜ ንኸምዚኣም ዝኣመሰሉ ህቀናታት ብግቡእ ክትነቕሓሎም ኣለካ እዩ ዝብል።” እዚ ዘለናዮ መጀመርያና እዩ። ድሕሪ ዓመት ክልተ ዓመት ካልእ ክኸውን ይኸእል ይኸውን። ኣብ’ዚ ሕጂ እዋን ግዳ፡ እዚ ተፈጢሩ ዘሎ ኩነታት ባህ ዘየበሎ፡ ከም ብሓድሽ ክዘርግ ዝደሊ ዘካይዶ ዘመተታት መወዳእታ የብሉን። ዝጸሓፉ ጽሑፋትን ዝወጽኡ መግለጺታትን እንተ ርኢኻዮም ትንዕቆም። ክደጋገምን ክበዘሕን ከሎ፡ ሰብ ከጋገሊ ስለ ዝኸእል ግን፡ ሓደ ሓደ እዋን፡ ንህዝቢ እቲ ዝግባእ መረዳእታ ምሃብ ዘደድሊ ኣይኮነን።

ክቡር ፕረሲደንት፡ ምስ’ዚ ሓድሽ ምዕባለታት ኣተኣሳሲርካ፡ እዚ መዋእል’ዚ ከም ህዝብን መንግስትን ዘሰክመና ሓላፍነት እንታይ እዩ?

ቦቲ ዝሓለፈ ተመኮሮና እንተርኢናዮ፡ ሰላም፡ ርግኣት መጺኡ እዩ፡ ሸግር ሓሊፉ'ዩ፡ ኩሉ ነገር ተሰጊሩ እዩ ኢልካ ክትዛነ የብልካን። ምዘናይ ከይህሉ ንቕሓት ሓፍ ከተብል ጥራይ ዘይኮነ፡ ማዕረ'ቶም ብድሆታት ክትሰርሕ ክትክእል ኣለካ። እቲ ዝኸሰርናዮ ከነምልሶ ክንክእል ኣለና። ዝኸሰርካዮ ከተምልሶ፡ ማዕረ'ቲ ክትወቕዖ እትደሊ ሸቶታት ሰሪሕካ ሰምብራት ክትገድፍ እንድሕር ኮይንካ፡ ድርብ ሰራሕ ክትሰርሕ ክትክእል ኣለካ። ሰለ'ዚ፡ ድሕሪ ሕጂ ምዘናይ ዝበሃል ነገር የለን። ብምክንያት ናይ'ዚ ዝሓለፈ መዋእል፡ ክንሰርሕ እናኸኣልና፡ ዓቕምና ከዳኻም ክፍጠልና ዝጸንሐ ዝተፈላለዩ ሸርሕታት መኪትናዮ ኢና፡ ሰንና ነኺሰና ሰጊርናዮ። እቶም ክንገብርም እንክእል ዝነበርና'ሞ ክንገብር ዘይከኣልና፡ ብምክንያት ናይ ከም'ዚ ዝኣመሰለ ቀጻሊ ተጽብኦ'ዩ። ክሳራኡ እዚ እዩ ኢልካ ክጽብጽብ ዝክእል ኣይኮነን። ሕጂ ግን እዚ ክስተት'ዚ መጺኡ ሰለዘሎ፡ ነቲ ዝኸሰርናዮ ከነምልሶ ክንክእል ኣለና። ነቲ ዝኸሰርናዮ ንኸነምልሶ፡ ነተን 24 ሰዓታት ኣራቢሕና፡ 48 ሰዓት ኣብ መዓልቲ ክንሰርሕ ክንክእል ኣለና።

ንምድንጋር ዝዘረቡ ዝተፈላለዩ ዘረባታት ኣለዉ። እቲ “ሃገራዊ ኣገልግሎት እንተዝጸንሕ፡ ከም'ዚ እንተዝግበር፡ ከም'ዚ እንተዝሰራሕ . . .ወዘተ.” ዝብል ዘሎ፡ ሱቕ ኢሉ'ዩ ንምድንጋር ግዜኡ ዘጥፍእ ዘሎ። ካብ'ቲ ዝሓለፈ ብዘያዳ ሕጂ ክንሰርሓሉ ይግበእና። ነፍሲ-ወከፍ ሰብ፡ ዕጽፊ ናይ'ቲ ቅድሚ ሕጂ ዝሰርሐ ዝነበረ ክሰርሕ ኣለዎ። እዚ ደስ-ደስ እዚ፡ እዚ ፍሰሃ'ዚ ሓይሊ ክውሰኽልካ ኣለዎ። ውጽኢት ናይ ጸዕርታትካ ኣድማዒን ዓጸፋን ክትገብር ምእንቲ፡ ዘያዳ ክትሰርሕ ክትክእል ኣለካ። ኣብ መንጎናን ኣብ መንጎ ህዝቢ ኢትዮጵያን'ውን ከምኡ። ሓደ ካብ'ቶም ቀጻሊ ንዛረበሎም፡ ብደረጃ ዞባ፡ ብደረጃ ዓለም ዝተፈላለዩ ናይ ምትሕግጋዝ ሃዋህው ፈጠርና፡ ዓቕምና ኣሰሲንና ዝሓሸ ውጽኢት ክንረክብ ክንሰርሕ ኣለና ዝብል'ዩ። ለይትን መዓልትን ድማ ንሰርሓሉ ኣለና። ግን ከዩጋንዳና ክንጥንቀቕ ኣለና፡ ካብ ደገ ከይተጸበና፡ ሓግዙና፡ ደግፋና፡ ዕድል ክሰቱልና ኣብ ክንዲ ንብል፡ ናትና ናይ ገዛእ-ርእሶና ክስተት ክንፈጥር ክንክእል ኣለና። ኣብ ውሽጥን ኣብ ደገን ዘሎ ኤርትራዊን ኢትዮጵያዊን ብዓጸፋ ሰሪሑ ንመጻኢ ዓመታት ደርማስ ክበሃል ዝከኣል ገሲጋስ ከርኢ ክክእል ኣለዎ። ብፍላይ ኣብ'ቲ ቁጠባዊ ዓውድታትና፡ ዓበይቲ - ዓበይቲ ስርሓት ክንሰርሕ ንክእል ኢና። ጸጋታትና ወይ ዘለና ዓቕሚ ብግቡእ ክንጥቀመሉ ኣይጸናሕናን። ስለዚ፡ ንዓኡቶም ብግቡእ ክንጥቀመሎም ኣለና።

እቶም እንፈጥርም ናይ ምትሕብባር ዝምድናታት፡ ኣብ ዓይነት ሂወት ናይ ዜጋታትና እንታይ ኣድማዒ ለውጢ ከምጽኡ ኣለዎም? ኮፍ ኢልካ ብትምኒት ጥራይ ትረኽቦም ኣይኮኑን። ከም ማና ዝወርደልካ ጉዳይ'ውን ኣይኮነን። ሰሪሕካ ከተምጽኦ ዘለካ ለውጢ ስለዝኾነ፡ እዚ ክስተት'ዚ ብፍላይ ንህዝቢ ኤርትራ ኣገዳሲ'ዩ። ህዝቢ ኤርትራ ናቲ ጂኦግራፊያውን ቁጠባውን ፍሉይነት ኣለዎ። ካልኣት ዝተፈላለዩ ብዙሓት ረጃሒታት እውን ክንጠቅስ ንክእል ኢና። እዚ

ብግቡእ ቦታኡ ሐዘ፡ ኣብ ልተአዊ ዝምድናታት ህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝሓየለ ስምብራት ክገድፍ፡ እቲ ብዘባ ደረጃ ዝግበር ሰራሕ እውን ማዕረኡ ክፃቢ ክክእል ኣለዎ። ነቲ ዘለና ዕድላት፡ ክህሎት (potential) ብፃጸፋ ክንሰርሓሉ ምእንቲ፡ ኣራባሕቲ ረጃቢታትና እንታይ እዮም ክንብል ኣለና። ጉልበትና ከነሐይል፡ ናይ ሰራሕ ውጽኢታውነትና ከነዕቢ፡ ፍርያትና ከነሰሰን፡ ገሰጋስ ኣካይዳና ብግዜ ከነቀላጥፍ ክንክእል ስለዘለና፡ እዚ ሓፈሻዊ ዘረባ'ዚ ተተግባሪ ወይ ተጨባጢ ዝኾነ ውጽኢት ክንርእዮሉ ምእንቲ፡ ኣወጣጥናና፡ ኣሰራርሓና፡ ኣገማግማ ጸጋታትና፡ ኣሰራርፃ ቀዳምነታትና ብደቂቕ ከነሐይል ኣለና። ጽባሕ ድሕሪ ጽባሕ ክንገብር ኢና ወይ ነርክበሉ ኢና ብምባል፡ ምሰ'ዚ ሕጂ ዘሎ ናይ ፍሰሃ ሃዋህው ጥራይ ኣተሓሳሲርና ክንርእዮ ዮብልናን። ሰላም መጺኡ፡ ርግኣት መጺኡ፡ ኩሉ ነገር ተፈቲሑ እዩ ኢልና ክንዛረብ ኣይንክእልን። ሰራሕና ኢና ክንቅይር እንክእል። እቲ ሰላም ንገዛእ-ርእሱ ሰራሕና፡ ተሰዊእናን ደኺምናን ኢና ኣምጺእናዮ። ንድሕሪ ሕጂ ክንበጽሖ እንደሊ ነገራት እንድሕር ኣሎ ከኣ፡ ሰራሕና ከነምጽኦ ስለዘለና፡ ብኡ መጠን ንቕሓትና ከነሐይል ክንክእል ኣለና።

ጸጋታትካ ብግዜ፡ ብንዋት፡ ብናይ ሰራሕ ዓቕን ኣራቢሕኻ ዝለዓለ ውጽኢት ክትረኽቡሉ ክትክእል ኣለካ። ግዜ ከኣ፡ ረማዕ ኢልና፡ 'ነርክበሉ ኢና' ዝበሃሎ ኣይኮነን። በይንና እውን ንሰርሓሉ ኣይኮነን። ኣብ ህዝቢ ኢትዮጵያ ዘሎ ኩነታት ከምኡ ክሕይል ክክእል ኣለዎ። ናይ 100 ሚልዮን ሰብ ሓይሊ ቀሊል ኣይኮነን። ኣብኡ ዘሎ ጸጋታት መወዳእታ ዮብሉን። ኣብ ካልኣት እዘን ዝጠቐሰኩወን ብክፍለ-ዞባ ይኹን ብዘባ እንርእዮን ዘለና ሃገራት ዘሎ ዓቕሚ እውን ከምኡ።

ህዝቢ ሶማል ኣብ ቀጻሊ ቅልውላው ኣሎ - ካብ'ቲ ቅልውላው ክወጽእ ክክእል ኣለዎ። ካብ'ቲ ቅልውላው ወጺኡ ኣካል ናይ'ዚ እንዛረቡ ዘለና ዓቢ ደርማላዊ ልምዳትን ምዕባለን ክኸውን፡ ኣብኡ ክሳተፍ ክክእል ኣለዎ። ህዝቢ ሱዳን ኣብ ቀጻሊ ቅልውላዎት ጸኒሑ ኣሎ። ዋላ እቲ ካልእ እውን ቡባዓቕሙ ገጂፍ ገጂፍ ዕድላት እናሃለዎ፡ ነቲ ዕድላቱ ክጥቀመሉ ስለዘይከኣለ፡ እቲ ሃዋህውን ባይታን እንተደኣ ተፈጠሩ ብኡ መጠን ክሰርሖ ክክእል ኣለዎ።

ስምዒታዊ ዘረባታት ጥራይ ምቕራብ ዘይኮነ፡ ብኣሃዛት ክትገልጸም እትክእል ጽፋፋት ውጥናት ክንጸሩ ክክእሉ ኣለዎም። ዝኾነ ሰብ መጺኡ ሕንጥጥ ሕንጥጥ ኣቢሉ ዝሰርሖም ኣይኮኑን። ብዕምቕት ክጽንዑ፡ ብኡ መጠን ከኣ ዘድሊ ምጉሰጓስ ተገይሩሎም ቀዳምነት ተሰሪዑሎም ክትግበሩ ስለዘለዎም፡ እዚ ኣብ ቅድመና ዘሎ ዕድልን ሓላፍነትን ብዕምቕት ክንርደኦ ክንክእል ኣለና። ወደባትና ከፊትናዮ ኣለና። ዝተፈላለዩ ትሕተ-ቅርጽና፡ ካልኣት ንልምዓትና ብናህሪ ክድርኹ ዝክእሉ ዓቢይቲ - ዓቢይቲ ፕሮግራማትና ከመይ ገይርና ከነርቅቕም ንክእል? ኣብ ዘዘቡትና ወይ ኣብ ከከባቢና ብደረጃ ሃገር ከነካይዶም ዝጸናሕና መደባት፡ ብተናጸል ኣብ ነንሕድሕዶም ዝርኦ ዝምድናታት ከመይ ክኸውን ክክእል ኣለዎ? ኦሞ፡ ኣርባ-ምንጭን ጅማን

ከይድካ እንታይ ርኢኻ? ዓሰብ፡ ደባይሲማን ዛላምበሳን ከይድካኸ እንታይ ርኢኻ? ኣብ ካልእ ከባቢታትከ እንታይ ክትርኢ ትኽእል? ኢልካ ክትሓትት ትኽእል ኢኻ።

ናይ ወግዓዊ ኣካላት ጥራይ ዘይኮነ፡ ናይ'ቲ ህዝቢ መሰረታዊ ንቕሓት፡ ተዋሳኒነትን ኣበርክቶን ኣዘዩ ወሳኒ ሰለዘኾነ፡ ብዛዕባ'ዞም መደባት እዚኣቶም እውን ክሰወጡ ክኽእል ኣለዎ። ኣበርክቶኡ ምእንቲ ብምሉእነት ከዕዘዘ፡ ብዘርዘር ክፈልጦም ክኽእል ኣለዎ። እዞም ኩሎም ሰፋሕቲ ጉዳያት ምስ'ቲ ኣቐዲመ ዝጠቐስክዎ፡ ኣብ ክልተኣዊ ዝምድናታት እነማዕብሎም ዘለና እዮም። ግን ካብኡ ናብኡ ናትና ናይ ግዛእ-ርእሰና ክንተክል ኣላፍነትና እዩ። መራብሒ ዓቕምታትና ከመይ ገይርና ከነሰሰና ንኽእል? ንባዕሉ'ዚ ዓበይቲ ዓበይቲ ውዳበታት ሰለዘለዎ፡ ምናልባት ሰዓት ብሰዓት እንተላይ ብዜና እውን ክግለጹ ዘለዎም እዮም። ከም'ዚኣም መደባት ሰለዘለዉ፡ ነቕሕና ክንሰርሓሎም ክንክእል ኣለና። ጸጋታትና ከነጎሳጉሶ ክንክእል ኣለና። ግዜና ከነጥፍእ ዮብልናን። ናይ ሰዓታት ምፍቃድ ጥራይ ዘይኮነ፡ ኣድማዕነት ናይ'ቶም ንሰርሖም እውን ክንግምግም ክንክእል ኣለና።

ብፍላይ ኣብ ወጻኢ ዝኮበሩ ኤርትራውያን፡ ዕድላቶም ምስ'ዚ ሕጂ ኣብ ነንበይኑ ከባቢታት ናይ'ዚ ሃገር ዘሎ ኩነታት ብኸመይ መገዲ ክሰርሕ ይኽእል? እቲ ህዝቢ ነቲ ኣብ ቅድመኡ ዘሎ ዕማማት ብንጹር ክርእዮን ክፈልጦን ከበርክተሉን ሰለዘለዎ፡ እዞም ጉዳያት እዚኣቶም ኣብ መጻኢ ኣደ ብኣደ ብቐጻሊ ክዘረበሎም፡ ብቐጻሊ ክግለጹ ዘለዎም መደባት እዮም። መደባት ናይ ፖለቲካ፡ ናይ ዜና፡ ናይ ዲፕሎማሲ ጉሰንሱ፡ ናይ ልምዓት መደባትን ትግባረኣምን ኣደ ብኣደ ክረኣዩ ኣለዎም። ዓይነቶምን ብኸመይ ነቲ ዝድለ ሸቶታት ከም ዝወቕዑ ኩይኖም ይነጣጠፉን ኣብ ሰዓቱ ክዘረበሉ ይኽእል ይኸውን። ግን ብኣጠቓላሊ ክርኣ ከሎ፡ እዚ ተፈጠሩ ዘሎ ጽቡቕ ዕድልን ኣድሻ ክሰተትን ከዘንዩና ዮብሉን። መሊሱ ኣይሊ ክውሰኸልና፡ ኣላፍነትና ከኽብደልና፡ ኣበርክቶና ንኸነሐይል ከተባብዓና ክኽእል ኣለዎ።

ኣብ መጨረሻታ ክቡር ፕረሲደንት፡ ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ጉድኒ መንግሥቱ ጸኒዑ ደው ብምባል፡ ንዝተፈላለዩ ሸርሕታትን ተጽብኦታትን ሰጊሩ ኣብ'ዚ ኣድሻ መዋእል በጺሑ ኣሎ'ሞ፡ በዚ ኣጋጣሚ'ዚ እተመሓላልፈሉ መልእኽቲ እንተሎ?

ህዝቢ ኤርትራ ካብ ካልኣት ህዝብታት ዝፈልዮ ብዙሕ ረጅሒታት ኣለዎ። መን ከም'ዚ ህዝቢ'ዚ ተጽብኦ ተጽዊሩ ጸኒዑ ደው ምበለ? በየናይ መገዲ? '30 ዓመታት' ቀሊል ነገር ኣይኮነን። እዚ ተጽብኦታት'ዚ ንኻልኣት እንተዝፍተን እንታይ ምኾነ? ካልኣት ተፈቲኖም ዝተፈራኸሹን ፋሕፋሕ ዝበሉን፡ ኣብ ዘዩድሊ ቅልውላዋት ኣትዮም ዘለዉን ሰለምንታይ ዘይተበዑ? ኣቂ እዩ፡ እዚ ህዝቢ'ዚ ዝደልዮ ኣይረኸበን፤ ኣብ'ቲ ዝደልዮ ኣይበጽሐን፤ ዓይነት ሂወቱ ክቕይር፡ መነባብሮኡን ቁጠባኡን ከሐይል ዝኮበሮ ባህግን ናይ ምስራሕ ዓቕምን ደረት ዮብሉን። ግን ኣይተጠቐሙሉን - ክሰርሕ ኣይከኣሉን። ግን ጸኒዑ ኣብ'ዚ ደረጃ'ዚ ክበጽሕ ክኣሉ። ናይ መጻኢ መደባትና ከም'ዚን ከም'ቲን እዩ ክንብል ከለና ከኣ ጽቡቕ ድልዩት

ጥራይ ዘይኮነ፡ ምስ ምትእምማን እንዛረበሉ ጉዳይ እዩ። ናይ ብሓቂ እቲ ህዝቢ ነቲ ሕጂ ተረኺቡ ዘሎ መኻሰብ ከም ዓቢ ውጽኢት ድኻሙን መስዋእቱን ጥራይ ዘይኮነ ክርእዮ፡ ነቲ ዝመጽእ'ውን ተዳልዩ ክሰርሕ'ዩ። ነዚ ክገብር ከምዝኽእል ዘጠራጥር የለን። ግን ኣብ መወዳእታ፡ ናይ ብሓቂ ሞሳኡ ክረክብን ነዚ ዕድል ብግቡእ ክጥቀመሉን ምእንቲ፡ እቲ ባይታ ዝሓሸ ዕድላት ክፈጥር ክኽእል ኣለዎ። እዚ ምናልባት ኣብ'ቶም ኣብ መጻኢ ዝህልዉ ቃለ-መጠይቓት ወይ ብዘተፈላለዩ መገዲ ዝቐርብ መግለጺ ዝርዝራቱ ክቐርብ እዩ።

እቲ ጽንዓት ንገዛእ-ርእሱ - ዳይናሚክ እዩ። ብተውህሶ ዝመጽእ ነገር ኣይኮነን፤ ሰሪሕካ እተማዕብሎ እዩ። እዚ ሕጂ ናይ ሓደ መዋእል ወይ ናይ ሰለሰተ መዋእል ጥራይ ዘይኮነስ፡ ንድሕሪት ተመሊሰካ እንተርኢኻዮ፡ ናይ'ዚ ህዝቢ ፖለቲካዊ ንቕሓት፡ ናይ መኸተ ሓይሊ፡ ኣወዳድባ፡ ኣሰራርሓ ብኸመይ ክምዕብል ጸኒሑ እንድሕር ኢልና፡ ሓይሉ ክሳብ ክንደይ መዳርግቲ ዘይብሉ ምዃኑ ክንርእዮ ንኽእል ኢና። ካብ 40ታት፡ ኣትሒዙ ክሳብ 1991 ከመይ ገይሩ በጺሑዎ? ንኸንድ'ዚ ዝኣክል ሰራዊት፡ ንኸንድ'ዚ ዝኣክል ናይ ደገ ሓይሊ፡ ንኸንድ'ዚ ዝኣክል ተጻብኦ ከመይ ገይሩ ክሰግር ክኢሉ? መገታዊ መግለጺ ክትረኽበሉ የጸግም እዩ። ኣብ መወዳእታ ግን ሓይሊ እዩ ክትብሉ ትኽእል። ሓይሊ ኸኣ እናተጠራቐመ፡ እናደየበ እናደየበ ዝኸደ እዩ።

ኣብ'ዘን ዝሓለፉ 27/28 ዓመታት ዘጋጠሞ ብድሆ - ካብ ናይ ዶብ ሸግር፡ ቁጠባዊ ሸርሒ፡ እገዳ፡ ካብ ዝተፈላለዩ ካልኣት ጸቕጥታት ከመይ ገይሩ ብዓወት መሰስ ክብል ክኢሉ እንተተባህለ፡ መልሱ ቀለል ኣይኮነን። ስለ'ዚ፡ እዚ ሕጂ ተኸሲቱ ዘሎ ሃዋህወ፡ ሞሳኡ እዩ - ጸግኡ እዩ። ነዚ መሰረት ገይርካ፡ ኣብ ዝመጽእ ዓመታት እንታይ ክግበር ይክኣል እንድሕር ተባሂሉ፡ ዘይክኣል ነገር የለን - ብዙሕ ክግበር'ዩ። ባህግን ድልየትን ጥራይ ዘይኮነ፡ ብጭብጢ ዝተረጋገጸ ሓቂ እዩ። መገድና ጥራይ ንፍለጥ፡ ዕማማትናን ሸቶታትናን ኣነጺርና ጥራይ ንርኣ እምበር፡ ዘይንኽእሎ ነገር ኣይኮነን። ዝኾነ እመርሕ ኣለኹ፡ እዛረብ ኣለኹ ዝብል ሱብ ከኣ፡ ካብ ምንታይ ተበገሰካ ከምኡ ኢልካ ትዛረብ ኣለኻ እንድሕር ኢልካዮ፡ እቲ መልሲ - ህዝቢ ኤርትራ ብግብሪ ዘመስከረ ህዝቢ ስለዝኾነ'ዩ። ነዚ ዝመጽእ ዘሎ ሓላፍነቱ ምንጻር ጥራይ የድሊ እምበር፡ ዘይክእሎ ነገር የለን።

ስለ'ዚ፡ እዚ ህዝቢ'ዚ ናይ ብሓቂ እቲ ዝግብኦ ሞሳ ክረክብ ክኽእል ኣለዎ። እዚ ህዝቢ'ዚ፡ ኣብ ውሽጢ እዚ ሃገር ጥራይ ዘይኮነ፡ ብደረጃ ዞባ እውን ብሓቂ ተፈላጥነት ዝረኸበ እዩ። ብዝኾነ፡ ኣብ ኢትዮጵያ፡ ኣብ ሶማሊ፡ ኣብ ደቡብ ሱዳን፡ ኣብ ሱዳን ዘሎ ኩነታት እንተርኢናዮ፡ ናይ'ቲ ኣብ'ዚ ህዝቢ ዘሎ ስምዒት ጥራይ ዘይኮነ፡ እንተላይ ናይ ኩሉ ህዝብታት ስለዝኾነ፡ እዚ እውን ንገዛእ-ርእሱ ድርዒ ወይ ደራዒ ሓይሊ እዩ ኢልና ክንዛረብ ንኽእል ኢና'ሞ፡ ጽባሕ መደባት ኣለዉና፡ እዘን እትን ብድሆታት ኣለዉና፡ እዚኦም ዕማማት ኣለዉና. . . ክበሃል ከሎ፡ ብንጹር ህዝቢ ፈሊጡ ክሰርሓሎም ዝጸግሞ ነገር ኣይክህሉን እዩ በሃላይ እዩ።

ክቡር ፕረዚደንት፡ ስለ'ቲ ዝሃብካና ሰፊሕ ሓበሬታ ብስም ኩሎም ኣንቡቡቲ ነመስግነካ። ኣብ ዝመጽእ ምስዚ ሓድሽ ምዕባሊታት ዝተኣሳሰሩ ዘቤታዊን ልምዓታዊን ሕቶታት ሒዘና ክንቀርብ ኢና - የቐንዳና።